

Slniečko 4

ROČNÍK 20. (42.)

DECEMBER 1987

3 Kčs

Zlatá panna zo zlatého vajca Nevedno, či blízko a či ďaleko, žil raz kráľ, čo syna jednodaj narádzal na ženie. Lenže daromne naňho naliehal, márne ho na cudzie kráľovské dvory vystrájal, kráľovič o ženie ani počť.

ILUSTROVAL KAROL ONDREIČKA

Až raz, keď sa mu starého otca ulútostilo, vraví:

„Nuž, keď inak nedáte, otec môj, nech je vám po vôli. Ale aby som bol spokojný aj ja, len vtedy si sadnem k svadobnému stolu, keď mi privediete takú nevestu, čo nebola ani na slnci, ani na mesiaci, a predsa sa jagá tak, akoby jej bol jeden otcom a druhý materou.“

„Ej, synak,“ zabadákal starý kráľ, „akože ti ja zlatú dievku za ženu privediem, keď som ja takú nielenže nevidel, ale som o takej jakživ nepočul.“

„Keď neprivediete vy, privediem si ju ja,“ vraví kráľovič, „lebo len niekde musí byť, keď mi zišla na myseľ a zísť z nej nechce.“

Rozžialil sa starý kráľ nad synovými slovami, neistú cestu mu začal vyvrávať. Ale daromne hovoril, tisícoraké nebezpečenstvá spomínal, kráľovičovi zlatá panna tak učarila, že už doma nemal ani chvíľu strpenia.

„Nuž čo sa má stať, nech sa stane,“ vraví napokon kráľ, „no aspoň nech je v tom po mojom, že nepôjdeš z domu sám, ale vezmeš si mládenca, čo ti bude na dobrej pomoci.“

Nežiadala sa kráľovičovi takáto pomoc, ale keďže nechcel otca ešte väčšmi zarmútiť, podvolil sa jeho želaniu.

A tak šli tí dvaja cez hory, doliny, až ich cesta-necesta privedla na jeden vrch k takej starej žene, čo pre starobu vládala len jedno oko otvorit.

„Dobrý večer, stará mati,“ pozdraví sa kráľovič. „A či nás vidíte len na jedno oko, alebo aj na to druhé?“

„Veru len na jedno, synak,“ vraví stará žena, „ale keď vezmete tamtie vidly a podpriete mi mihalnice toho druhého, budem vás vidieť oboma.“

Urobil mládenec, ako starena kázala, a kráľovič sa hneď pýta:

„Stará mati, a či ste nepočuli o takej panne, čo nebola ani na slnci, ani na mesiaci, a predsa sa jagá tak, akoby jej jeden bol otcom a druhý materou?“

„Veru nepočula,“ krúti hlavou starena. „Ale čo neviem ja, môže vedieť moja sestra.

Lebo i staršia je, i na vyššom vrchu býva. Nuž k tej sa poberte.“

Šiel kráľovič s mládencom, kam mali ísť, a večer už stoja pred starenou, čo pre starobu nevládze ani oči otvorit.

„Dobrý večer, stará mati,“ klania sa kráľo-

vič. „A či nás len počujete, alebo aj vidíte?“

„Len počujem, synak,“ vraví starena, „ale ak vezmete vidly a podpriete mi jedny i druhé mihalnice, budem vás nielen počuť, ale vás aj uvidím.“

Znova urobil mládenec tak ako minule a kráľovič sa zaraz pýta na tú, čo mu na myseľ zišla a z nej neschádza. A starena ani nerozmýšľa, hneď vraví:

„A veru viem o takej. Ale ak ju chceš mať, musíš zájsť na tamtú lúku. Tam pod jednou vrbou je ohnivá sliepka, čo sedí na troch zlatých vajciach. Keď si z nich jedno vezmeš, budeš mať takú ženu, čo sa i slncu, i mesiacu vyrovná.“

Šli tí dvaja, kam im starena ukázala, a len čo sa sliepka zdvihla z hniezda, aby sa napila vody, natiahol kráľovič ruku za najväčším vajcom, vložil si ho do vrečka a už sa aj bral

preč. A bolo veru načase, lebo sliepka, len čo zazrela ľudské šlapaje, strepotala krídlami a s prenáramným plameňom sa pustila za nezvanými hosťami.

Utekal kráľovič, utekal mládenec, ale nech sa akokoľvek namáhali, ohnivá sliepka bola

čoskoro za nimi. Chcel vtedy kráľovič vajce odhodiť, ale napokon strach premohol a vajce iba čo pevnejšie zovrel v dlani.

„A veru tak si urobil, ako si mal,“ vraví starena, keď k nej dobehli. „Lebo keby si bol to vajce čo len na chvíľku z ruky vypustil, nikdy by si nevidel tú, čo túžiš uvidieť. Ale aby si ju nielen videl, ale aj k oltáru viedol,“ vraví starena ďalej, „musíš jej rozkázať storaké jedlo. No pozor daj, aby jej ho navarili tam, kde si ty doma, a aby ho zatoľko bolo, ako má byť, lebo ak len jedno bude chýbať, zlatú dievku len zazrieš, ale mať nebudeš.“

Rozlúčil sa kráľovič i mládenec so starenou, poďakovali sa za radu a pobrali sa ta, odkiaľ prišli. Lenže buď zišli z cesty, alebo sa nepravou dali, no namiesto domov prišli do nejakého cudzieho mesta. I radí mládenec, aby sa brali preč, ale kráľovič sa zlatej panny nevie dočkať, nuž rozkazuje cudziemu krčmárovi, aby im storaké jedlo pripravil.

Vyplnil krčmár, čo mu prikázali, ba i sto stoličiek dal k hostine pripraviť, no potom, keď si za hodovný stôl sadli len tí dvaja, iba začudovane hlavou pokrútil.

„Čo nevieš, dozvieš sa,“ vraví mu kráľovič, „ale najprv nám povedz, či je tých jedál sto, a či je každé iné.“

„Veru je,“ prisvedčil krčmár a pustil sa ešte raz rátať taniere po stoloch.

Kráľovič nato položil pred seba zlaté vajce a razom ho rozťal mečom napoly.

Lenže vtedy sa už nečudoval iba krčmár. I mládenec s kráľovičom od údivu priam zamreli, lebo takú krásnu devu, ako bola tá, čo z preťatého vajca vyskočila, ešte nevideli. I potešil sa kráľovič, že ho obraz v mysli neklamal, keď tu len zlatá panna vraví, že do sto jedál tri chýbajú. A ako to vraví, tratí sa im rovno spred očí a odrazu iba tam, kde bola, niet ničoho okrem ľahučkej zlatistej hmly.

A keď sa rozplynula i tá, užialený kráľovič vraví svojmu druhovi:

„Radšej nebudem žiť, než by som zlatú pannu nevidel. Preto ešte raz zájdem ta, kde je ohnivá sliepka, lebo sme tam dve vajcia nechali.“

„A veru nenechali, kráľovič,“ vraví mládenec. „Keď si sa nedíval, i ja som sa do hniezda načiahol a vzal som to, čo teraz držím v ruke.“

Pozrel sa kráľovič do mládenecovej dlane a v nej zlaté vajce ešte väčšie ako predošlé. I hneď si ho pýta, ale mládenec od neho pätí, ruku schováva za chrbát.

„A veru ti ho nedám skôr,“ hovorí, „kým neprídeme do rodného kraja. Lebo tu by sme iba tak pochodili, ako sa nám už stalo.“

Ale kráľovič je neodbytný, hneď prikazuje, hneď zasa narieka. Nevydržal mládenec vo svojom rozhodnutí, vložil kráľovičovi vajce do dlane. A ten nečaká ani chvíľku, znova káže sto jedál hotoviť. Ale teraz už nedá nič na krčmárovo slová, sám ich preratúva. Keď sa posledného dotkol, položil vajce na stôl a znova ho rozťal napoly.

I tentoraz z neho zlatá panna vyskočila, ale

i ona im pred očí zmizla, lebo i keď tanierov na stoloch bolo sto, dve jedlá na nich boli rovnaké.

Zahorekoval kráľovič ešte žalostnejšie ako predošle, a keď chcel znova merať cestu k ohnivej sliepke, mládenec vraví:

„Márne by si sa, kráľovič, na tú cestu vydal, márne by si si nohy zodieral, lebo ja mám i to tretie vajce.“

Vyskočil kráľovič od radosti, ba mládenca i vyobjímal ako rodného brata. Ale toho neobmäkčilo srdečné objatie.

„A veru si tentoraz slovu dostojím,“ hovorí. „Lebo by sa znova tak stalo ako doteraz.“

No kráľovič ešte väčšmi prosil ako minule, nuž mládenec nevydržal, dal mu i posledné vajce. A znova sa začalo všetko ako na začiatku. Kráľovič sto jedál na storaký spôsob objednal, a keď ich poráтал, vytiahol meč a rozťal vajce napoly. V tej chvíli sa hodová izba tak rozžiarila, akoby bola celá v plameni. No nebol to ani plameň, ani žiara slnečná. To sa len smiala tá, čo z vajca vyskočila.

Zamrel kráľovič od strachu, že znova príde o zlatú pannu, ale tá len čo popri tanieroch prebehla, usmiala sa naňho ešte krajšie ako prv. Nuž neváhal ani chvíľu, chytil ju za ruku a pobral sa s ňou domov.

Lenže ľahké pomyslenie, no cesta ďaleká, húštím zarastená.

Tých troch však nič nevie zadržať, ani skálie, ani trnie. Iba keď večer prichodí, začína kráľoviča i mládenca únava zmáhať, nohy sú im ako z olova.

„Ej, kráľovič,“ vraví mládenec, „nevládzem ja už krôčika urobiť. Nože sa kdesi na noc uložme.“

„Veď by sme sa aj,“ kráľovič na to, „keby bolo kde.“

„A či nevidíš ten majer,“ ukazuje mládenec na staviská, čo sa im odrazu postavili do cesty.

V tú samú chvíľu sa zlatá panna zachvela, akoby zazrela, čo zazrieť nemala, i začala tých dvoch od majera odrádzať.

„Len sa ty nestrachuj!“ vraví jej kráľovič. „Tento majer poznám, je to náš kráľovský.“

A hneď i vedie zlatú pannu dovnútra, kde ich stará majernička víta ako najvzácnejších hosťí, dobrými jedlami vynukuje.

Najedol sa kráľovič, nasýtil sa mládenec, iba zlatá panna nevloží do úst ani kôročku. Ba ani spať sa neuloží ako tí dvaja, ale vyjde do záhrady, aby aspoň o kúsok bola preč od tej, ktorú vidieť nechcela. Lež majernička ju z očí nespúšťa, kde zlatá panna vkročí, tam zamieri aj ona.

Zažiadalo sa zlatej panne dúšok čerstvej vody. Nuž podišla k studni, nahla sa, aby z nej vedro s vodou vytiahla, no vtom priskočila majernička a sotila dievčinu do tmavej hĺbočiny. Lenže daromne chcelo zlé dobré zahubiť. Len čo sa zlatá panna dotkla vody, zaraz sa premenila na ryбку so zlatými šupinami. Ale to už majernička nevidela, lebo pri studni nepostála, zaraz utekala do domu, do najposlednejšej izby, kde sa jej dňom-nocou vyvaľovala daromná dcéra.

„Vstávaj, netrebná,“ kričí majernička, „šťastie tá postretlo.“

A hneď aj ťahá dcéru z postele, do najkrajších šiat ju oblieka. A aby sa na tú, čo zostala v studni, podobala, nasypala jej na vlasy za pár hrstí zlatistého prachu. Lenže daromná to bola robota, dievka je taká škaredá, že kráľovič s mládencom nechce ráno veriť vlastným očiam. I štípu sa, i oči si lepšie pretierajú, ale špatné neopeknieva, škaredým naďalej zostáva. Nuž pýtajú sa majerničky, čo sa stalo s ich zlatou pannou, ale tá kýva len rukou, že nič, len trochu prechorela, ale to prejde, len čo prídu do kráľovského zámku. A že by sa už aj bolo treba poberať, lebo kým

spali, sluhu s radostnou zvestou o ich návrate na kráľovský dvor poslala.

Počúvol kráľovič majerničku, pobral sa do zámku. No ešte prv, ako vyšiel z majera, vytiahol zo studne vedro vody. Ale napiť z neho sa nenapil. Lebo len čo k nemu ústa priložil, zazrel v ňom ryбку so zlatými šupinami.

„Kdeže sa tu berieš, krása moja?“ prihovára sa kráľovič rybke a odrazu sa mu s ňou prichodí zaťažko rozlúčiť. Nehádže ju naspäť do studne, ale berie si ju so sebou do zámku.

A tam ju nikomu na starosť nedáva, sám o ňu dbá, ba kvôli nej ani z izby nevychádza, o majerničku a jej dcéru sa ani neobzrie.

„Nie je tá rybisko, ako by mala byť,“ vraví raz majernička starému kráľovi, „zahubiť ju treba. Lebo ak tak neurobíme my s ňou, urobí tak ona s kráľovičom.“

Zašiel starý kráľ za synom a vraví:

„Ej, synak, a čože sa s rybou hráš, keď tu máš nevestu!“

„I mám, i nemám,“ vraví smutne kráľovič a viac už nepovie ani slovka, len hľadá na ryбку, oči z nej nespúšťa.

Zľakol sa starý kráľ, strach o syna ho

premkol, nuž dal za pravdu majerničke. A tá neváhala, nečakala. Len čo kráľoviča na okamih spánok premohol, už aj rybku vyniesla z izby a vhodila ju do rozžeravenej pece. Lenže ešte prv, ako to stihla urobiť, odpadla z rybky zlatá šupina. Majernička chcela zmárniť i tú, ale v peci už oheň dohorel, tak ju iba vyhodila oblokom a rýchlo sa rozbehla za dcérou.

„Vstávaj, hlupaňa, už je po rybe. V šťastí ti viac nikto nestojí.“

I začala škaredú dievku z postele ťahať, do tých najdrahších šiat obliekať.

„Aha, mamo,“ čuduje sa škarednica, „dačo nám tu rastie pod oknom.“

Pozrela majernička, kde dievka ukazovala, a div že sa na mieste nerozliala na kolomaž. Tam, kde vyhodila zlatú šupinku, vyrástla hruška celučká zo zlata.

A kráľovič je už pri nej, oči z nej nespúšťa. Ba ani v noci od nej neodchodí, i je, i spáva pod jej konármi. A tak majernička znova beží za kráľom.

„Nie je ten strom, ako má byť,“ vraví. „Treba ho zoťať. Lebo ak tak neurobíme, kráľoviča o rozum pripraví.“

Dal si vystrašený kráľ zavolať syna a vraví mu:

„Ej, synak, a čože sa ty v hruške kocháš, keď tu máš nevestu?“

„I mám, i nemám,“ vraví kráľovič smutnejšie ako prv. A kým to hovorí, zatiaľ majernička zlatú hrušku vytína.

No teraz si už dáva prenáramný pozor. Každý odlomený konárik zo zeme zdvihne a zanesie do pece. Lenže nech akokoľvek strežie, jeden malý íverček, čo odfrkol do kráľovskej záhrady, predsa len neustriehla.

A práve ten íverček pustil sa kráľovič hľadať. Deň i noc prezerá, čo sa len prezriet dá. A zatiaľ, čo sa on márne k zemi skláňa, majernička si strojí dcéru za mladuchu, svadobných hostí na zámok pozýva.

Lenže ako svadobní hostia prichodia, tak sa aj poberajú naspäť, lebo kráľovič do zámku ani nevkróčí. Stále len hľadá, čoho niet. Márne mu to vyhovára kráľ i druhý, márne plynú dni, týždne, mesiace i roky. Kráľovič si nič nedá vyvraviť, iba ďalej kúsok po kúsku krovie i trávu prehŕňa.

A keď to tak robil už po siedmy rok, odrazu len zazrel ten odfrknutý íverček. Lenže vtedy to už nebol íverček-zlatá triesočka. Len čo ho kráľovič zdvihol zo zeme, hneď sa premenil na zlatú pannu, čo nebola na slnku ani na mesiaci, a predsa sa tak jagala, akoby sa z nich oboch narodila.

Vtedy sa pobral kráľovič za otcom a vraví:

„Nie nadarmo som hľadal. Tu je tá, čo mi na myseľ zišla a z nej neschodila, teraz mi už môžete svadbu vystrojiť.“

„Ej, synak, veď by ti ju ja vystrojil,“ vraví na to žalostne kráľ, „ale dávno som tu už nie ja doma, majernička s dcérou sú tu paniami.“

Pobral sa kráľovič za tou, čo mu toľko nešťastia narobila, ale tá nečaká, čo si zasluhuje. Hneď sa i so svojou škaredou dcérou práce tam, kde zlé prebýva. Nuž zaraz bola svadba, akej dovtedy nebolo a už viac ani nebude, lebo na tej svadbe namiesto voskových sviec svietili nevestine zlaté vlasy. Ba možno svietia ešte podnes, ak nie je už tej svadbe koniec.

Slovenská ľudová rozprávka v podaní
ONDREJA SLIACKEHO

Múdry chlapec

MILAN RÚFUS

„Vidíš, brat môj, čosi z toho buka? Zima mi je, chladný vietor fúka, ide noc...“ „Hej, vidím svetielko!“ Išli za ním. Hora tichá stála. Sestrička sa celou cestou bála, strach jej vyhnal rosu na čielko.

Pod nohy jej vyskakujú pníčky. Tma je dobrá, iba keď sú sničky, veruže tma nie je pre deti. Braček ju vše teší, vše ju dvíha. Ale noc je ako hrubá kniha. „Neboj sa, to prejde, prejde ti!“

Idú, idú malým detským pekľom za tým bledým ligotavým svetlom. V úložinke prišli k domčeku. „Uložme sa my len na priedomí, ktože ho vie, čie sú také domy. Patria zlému, lebo človeku?“

Driemoty už deťom oči clonia. A ten domček prečudesne vonia. Takto vonia doma kuchyňa. „Odlupnem si čo aj kúsok steny. Chyť mi bruško, brat môj premilený, ako mi v ňom hladík skuvíňa!“

A tá stena, ach, tá stena bola taká sladká ako mamin koláč. Vyjedli v nej dieru do chyže.

Z izby na nich stará baba hrmí. „Kto sa to zas mojou stenou krmí? Hodné myši! No len pozriže!“

Ťahá ich tou dierou za hlavičky. Sestričke sa potrhali sničky, zabudlo i bruško, kde je hlad. Ale brat je pevný ako orech: musí sa mať pred ňou na pozore. „No nič, deti, teraz bežte spať!“

Ustlala im pekne na posteli. Najedli sa ešte, ako chceli, tašiel strach z ich unavených tiel. Celú noc im vo snách slinky tiekli, ako doma medovníky piekli, celú noc im voňal fenikel.

Ale ráno škrípe kľúčik v zámke. Darmo prosia, že chcú domov k mamke. „Ani za svet! Ani za svety!“ Koláč jedia, sladké mliečko pijú, ako dvoje vtáčence tam žijú. Dvoje vtáčať, v klietke zavretých.

Vtáčatká. No do spevu im nie je.
Braček háda, čo sa vlastne deje.
Slzy? Kdeže! Veď je brat i syn!
Zato sestre ako hrášky kanú,
neteší ju domček z marcipánu.
Najsladší dom je len mamičkin.

Baba je hneď milá, hneď sa hnevá.
Zavrela ich do mocného chlieva.
„Ale načo toľké dobroty?
Čo nás kŕmi? Prečo nám to dáva?“
umára sa bračková hlava.
„Čo nám toľko skáče do nôty?“

Veď je zlá! Kto deťom k mame bráni,
najhlbšie ich do srdiečka raní,
viac už ani trpieť nemôžu.
Pomôcť nám chce? Kdeže! Chce nás zničiť!
Vždy, keď planý začne ľuďom žičiť,
nech si dajú pozor na kožu!“

Tak aj bolo. Baba, skoro slepá,
jedného dňa sladké slová zliepa.
„Nože, synku, podajže mi prst!“

Pokrstíme mäsko, či už mäkne.“
Braček povie: „Áno, prosím pekne“,
podstrčí jej triesku na ten krst.

V tej chvíli už vedel, čo chce s nimi,
na čo babe tečú horké sliny.
Odrazu mu svitlo ako deň.
„Keď budete zajtra v peci kúriť,
stará mama, privezte mi fúrik.
Navozím vám dreva na oheň.“

Uverila, bola predsa hlúpa,
zatmila jej rozum dobrá kúpa.
„Nedbám, chlapče: bude sa piecť chlieb.“

Na druhý deň ohník v peci sedel,
pukal, spieval, ako keby vedel,
komu to dnes bude na pohreb.

Vozil braček, do čelustí kládol.
Sálalo to chyžou nahor, nadol,
šlahala z nich páľa — a tá pec
akoby už zvala: nech sa ľúbi —
vycierala všetky zlaté zuby.
Potom sa už stala známa vec.

Babu ktosi do tej pece sotil.
Braček? Ten sa so závorou potil,
vypúšťal si z chlieva sestričku.
„Horela tam ako ražná slama.“
„Kto ju tam dal?“ „Neviem, spadla sama,“
zaodráhal, bledý trošičku.

Čo jej bude ťažké veci vravieť?
Slniečko, čo majú deti v hlave,
nech len svieti vode, trávičke.

Nuž sa iba trošilinku bála,
utrela si líčka, zasmrkala:
„Zavedieš ma teraz k mamičke?“

Najprv z kliecky vypustili pinku,
potom vyšli z domu na čistinku.
Pinka spieva, skacká po lese.
A tie deti ako za povrázkom
idú, idú za jej tenkým hláskom,
až ich rovno domov donesie.

„Jéj, náš domček!“ sestrička sa teší.
„Ale či nás mama nevyhreší?“
Zaklopali placho na vráta,
vošli na dvor. A tá mrška malá,
ako vždy, keď niečo vykonala,
ukryla si hlávku za brata.

Ale tam ti ani tienik zlosti.
Celý domček svietil od radosti.
Ubudlo už hodne z večera,
dokiaľ riekli všetko, čo sa stalo,
čo ich to tam zlého postretalo.
Mama si len oči utiera.

„Múdry chlapec, vedel vždy, čo treba.
Vari mi tie deti spadli z neba!“
Zlatom by ich bola vážila.
Stíchol brat a zaspal od únavy.
Len sestrička vraví ešte, vraví...
Čo ona v tej hore zažila!

Povest o Soľnom jazere

MÁRIA ĎURÍČKOVÁ

Avarskí diví jazdci s vrkôčikom vlasov na temene, poobliekaní do kožušín, zaplavili Európu od Donu až ďaleko za Dunaj. Nejednu ríšu vyvrátili, nejednenárod zrazili na kolená. Aj našich predkov Slovienov. Zmocnil sa nad nimi vlády avarský panovník Kagan a jeho kmeňové kniežatá. V kraji pod Slanskými vrchmi to bola avarská knäžná Izra, žena v odeve bojovníka.

Nazdali by sme sa, že ženská vláda bude miernejšia ako mužská — ale veru nebola. Porobení Slovieni museli Avarom stavať rozmerné pevnosti-hrinky, museli im platiť dávky, ba museli za nich aj bojovať, a to priam v prvých radoch. Kňäžná Izra sa pyšne ozdobovala vzácnymi vecami, ukoristenými pri lúpežných výpadoch, či to už boli veľkolepé opasky, spony, náložné kruhy alebo drahé tkaniny. Žila si aj so svojou družinou v prepychu a záhaľčivosti. Od

samopaše nevedela, čo by ešte vyhútala.

Raz si Izra vyšla aj s družinou zajazdiť po krásnom okolí. Na ceste zočila taligy, na ktorých zodratí ľudia ťahali náklady belavého kameňa. V jasných lúčoch slnca kameň utešene svetielkoval.

„Čo je to za krásny kameň?“ spýtala sa Izra a ukázala na zelenkavo svetielkujúci kus.

„To je soľ, vzácna pani,“ odpovedal jeden z ťahúňov.

„Hovorí sa vaša kniežacia jasnosť!“ zhúkol mu pri uchu jazdec, opásaný drahým opaskom, a dobol bedára do hrude svojou dýkou.

„Vaša kniežacia jasnosť,“ opravil sa človek a hlboko sa poklonil. „Je to kamenná soľ z neďalekých soľných baní.“

„A tento kameň?“ ukázala Izra na iný kus, ktorý akoby mal v sebe iskierky ohňa.

„Aj to je soľ, vaša kniežacia jasnosť,“ odpovedal človek.

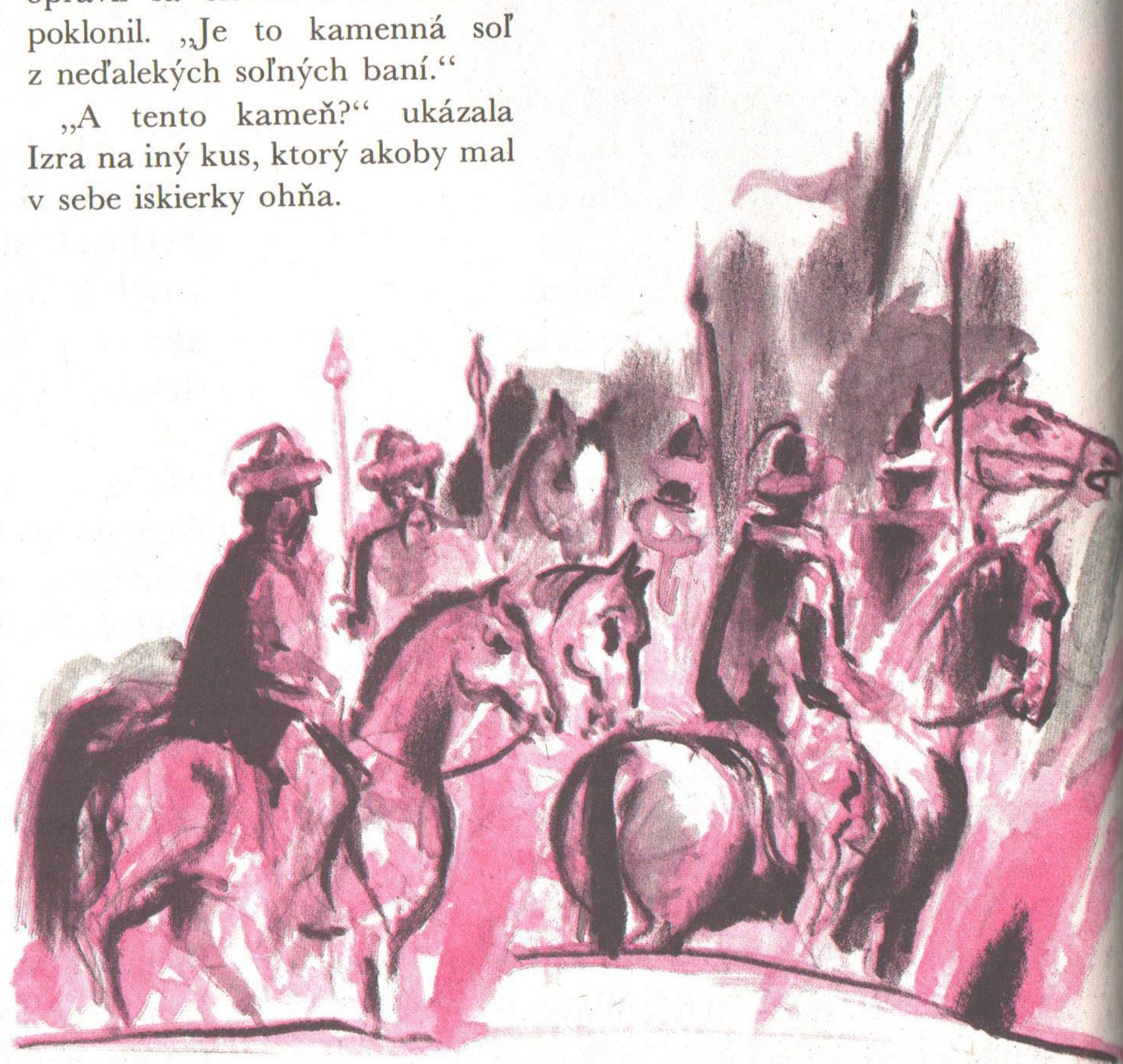
Izra podišla k inej talige a ukázala na kameň.

„Tento akoby obsahoval kus oblohy. To je iste vzácny drahokam.“

„Aj to je soľ, vaša kniežacia jasnosť,“ odpovedá ďalší zapriahnutý. „Kameň vzácnejší nad všetky drahokamy sveta.“

„Skvelé!“ potešila sa Izra a rozmarne zaťapkala rukami. „Tak ja si dám z tohto nadovšetko vzácneho kameňa postaviť hrad!“ Poobzerala sa po kraji a ukázala hore nad zelenú stráň: „Tu na tomto vrchu!“

Niektorí z družiny sa jej to pokúšali vyhovoriť, že soľ nie je

vhodná na stavbu, lebo sa v daždi rozpúšťa, ale Izra si to nedala vyhodiť z hlavy.

„Položíme na hrad strechu s veľkými prevismi, čosi ako široký klobúk, to ho uchráni pred dažďom,“ odsekla im. „Nechcem počuť nijaké námietky, hneď zajtra sa začne stavať!“

Nahnali otrokov zo širokého-ďalekého okolia: jedni krvopotne dobývali v bani veľké kocky soli, druhí ich nakladali na taligy, tretí ťahali a vláčili hore na vrch, no a tí ďalší stavali.

Aj postavili hrad — ach, aký len utešený! Vyzeral ani zo skla. Keď slnce uprelo naň lúče, celý ho presvietilo. Keď v komnatách rozžali fagle a pochodne, preniklo svetlo cez steny do vonkajšej tmy. A keď na nádvorí rozložili vatry, zdalo sa, že tam kdesi v srdci hradu prebýva slnce aj s mesiacom.

„Svietiaci hrad!“ híkali ľudia v obdive i bázni.

Poslovnia, bežci, kupci, bojovníci roznášali chýr o soľnom hrade po celom širom svete. Kňäžná Izra až tak rástla od pýchy, keď počula, že na svete niet stavby, ktorá by sa vyrovnala jej hradu čo do krásy a čo do vzácnosti stavebného kameňa.

Pýšila sa Izra svojím soľným hradom, prichodí si najmúdrejšia i najbohatšia. Len to jej čoraz väčšmi kazilo radosť, že špehovia donášali znepokojujúce správy: porobení Slovieni sa vraj búria proti avarskej nadvláde; vraj sa priučili spôsobu ich boja a teraz sa postavili proti nim; vraj sa to šíri ako požiar a vraj ten odboj vedie akýsi kupec Samo. Jedovala sa Izra, čo si to tí otroci

dovoľujú, a pre istotu dala obohnať svoj soľný hrad vysokým valom.

Slovieni sa čoskoro postavili proti Avarom aj pod Slanskými vrchmi, viedol ich vodca Vlkoslav. Bojovali urputne a s veľkým odhodlaním, čoskoro dobyli a rozváľali všetky avarské hrinky. Izra a jej bojovníci sa utiahli do soľného hradu. Spoza vysokých valov posielali syčiacie strely proti postupujúcim Slovienom.

Bol by ten boj trval veľmi dlho a našich by tam bolo premnoho zahynulo, no tu sa odrazu premenilo počasie. Obloha sa zatiahla mračnami, blesky sa križovali, hromy burácali, všetko vôkol až tak hučalo. A potom sa spustil lejak, z oblohy sa rútili vodopády vody. Neslýchaná

prietrž mračien trvala tri dni a tri noci.

Keď konečne prestalo liať a už len miernejšie poprčalo, zbadali ľudia čosi neslýchané: vrcholec kopca sa zosúval a spolu s ním sa viezol dolu aj soľný hrad. Šmýka sa hrad nadol, obnažujú sa mokré múry, lebo ťažký klobúk strechy sa prelomil a časť z neho ostala visieť na korunách vysokých stromov.

Zviezol sa hrad dolu do doliny, zošuchnutá zem urobila okolo neho veľký zemný vahan. A ten vahan sa pomaličky naplňal vodou. Čím viac je v ňom vody, tým nižšie a tenšie sú múry soľného hradu, dážď a vietor ich zlizujú. Napokon celý hrad zmizol v soľnom jazere, v ktorom našla svoj hrob aj Izra a jej avarskí bojovníci.

Stratili sa diví nepriatelia, ostal po nich iba zlý chýr a mrcha spomienka, aká ostáva po všetkých zotročovateľoch.

A soľné jazero pod Slanskými vrchmi nesie až do dnešných čias meno Izra.

Samí skvelí

DANIEL HEVIER

*Venujem maliarovi Svetozárovi Mydlovi,
zberateľovi a staviteľovi snehuliakov.*

V jamke sedel zajac Poľný. Pohýbal pravoým uchom — a vtom začal padať sneh. „Ohó!“ zvolal zajac. „Ani som nevedel, že som taký čarodejník! Iba som kývol uchom — a už sneží!“

A rozbehol sa oznámiť to ostatným zajacom.

Z oblohy najprv padali biele mušky, potom biele motýle a nakoniec biele vrabce. A keď dopadli na zem, už to neboli mušky ani motýle, ani vrabce, bol to sneh. Všetko bolo biele. Ešte aj stromy. Ešte aj slnko. Ešte aj stará vrana, ktorá krákala:

„Krááá-kráá, ja som veru krásna nevesta!“

„Sneží,“ šomral vrabec Vrábeľ. „To zas budú starosti so zásobovaním.“

„Sneží?“ spýtala sa lahostajne veverica Vyverica. „Mňa sa to netýka. Mám orechov na celú zimu.“

„Sneží...“ zívola medveď Mac Pac Báč. Zaliezol do postele, prikryl sa uchom a zamrmlal:

„Dobrá noc, svet!“

„Pstruh...“ chcel zabublať potok, aby oznámil pstruhovi Dúhovi, že je tu zima. Ale stačil iba povedať „Pst...“ a zamrzol. Ryby sa potešili, konečne majú pokoj od rybárov a môžu pod ľadom pozerať rybiu televíziu.

Vtom sa strhol veľký hurhaj. Stará vrana stratila snehový závoj a urazene krákala: „Kráá! Zachrááň sa, kto môžeš! Decká idú!“

Niektoré deti sa sánkovali, iné lyžovali, ďalšie zas guľovali, ale najviac ich stavalo snehuliakov.

Jeden chlapec postavil mimoriadne vydatreného snehuliaka. Mal nos z nahryznutého petržlenu, na hlave deravý hrniec a stál nakrivo ako šikmá veža v Pise, o ktorej sa žiaci učia v zemepise. Chlapec mu ešte stačil strčiť polámanú hokejku namiesto metly, a už ho volala mama: „Ihneď domov, Jaro!“

„On sa volá Jaro, ja sa budem volať Zimo,“ povedal si snehuliak a pyšne sa rozhlíadal okolo seba.

„Aha ho, ako sa vypína!“ sadol mu na nos

snehuliaci

vrabec Vrábeľ. „A pritom má nos iba z petržlenu. A na hlave deravý hrniec.“

„Lepšie mať deravý hrniec ako deravú hlavu,“ odsekol snehuliak Zimo.

„Fíha, aký mudrlant!“ vykrikoval Vrábeľ. „Takí mudrlanti neskončia dobre. Stavím sa, že ťa najbližšie roztopí slnko, alebo zvalia decká. Oстане z teba iba deravý hrniec.“

A zakľopal mu naň „dzok! dzok! dzok!“ svojím drzým zobákom.

„Akurát!“ zvolal Zimo. „Od môjho príchodu na svet spadlo z neba iba tisíc vločiek — a už by som mal biedne zahynúť? Nikdy!“

Potom sa poškriabal na jediné ucho, ktoré mal na hrnci, a hútal:

„Hm, ale kam sa podejem? Schovám sa do závejov! Nie, nie, nie. Záveje odveje — a ja budem prezradený.“

Potiahol sa za petržlenový nos a radostne vykrikoval:

„Schovám sa do nejakej chladničky. Ech, ani to nie je dobrý nápad. Mohli by ma zjesť namiesto zmrzliny.“

Dumal Zimo, premýšľal, až sa mu z hlavy parilo, a vtom:

„Už to mám! Vyberiem sa do Krajiny snehuliakov! Tam sa mi nič zlé nestane.“

A vykročil na cestu.

„Stoj!“ ktosi za ním kričí.

Obzrie sa — a to zajac Poľný.

„Neboj sa, ja ti z nosa neodhryzнем!“ vraví zajac. „Po prvé: už ti z neho kus chýba, a po druhé — je privysoko.“

„Nezdržuj, Poľný,“ odmerane povedal

Zimo. „Som na ceste do Krajiny snehuliakov.“

„A vieš, kade sa ta ide?“ spýtal sa Poľný a posmeškársky zmraštil ňufák.

„No... ehm... vlastne ani nie,“ priznal sa snehuliak.

„Máš šťastie, že si na mňa natrafil,“ pyšne vyhlásil zajac Poľný. „Ináč by si nevedel, že ak sa chceš dostať do Krajiny snehuliakov, musíš ísť stále rovno za nosom.“

Dlho, predlho šiel Zimo, ale napokon predsa len prišiel do Krajiny snehuliakov, ktorá sa nachádzala za Krajinou zamrznutých oblokov, medzi Šmyklavskom a Lyžiarskom, iba kúsok od Sánkoveho kráľovstva, v susedstve

so Zmrzlinovým pohorím, naľavo od Lavínovej doliny a napravo od Omrzlinového údolia, pred Cencúľovým cisárstvom a hneď vedľa Kráľovstva snehových vločiek.

Vošiel Zimo cencúľovou bránou a petržlenový nos mu ešte väčšmi obelel od tolkej zimy. A uhlíkové oči mu skoro vypadli od údivu. Tolko snehuliakov ešte nikdy nevidel!

Ale akých snehuliakov!

Bol tam snehuliak z pneumatík a vankúšový snehuliak a snehuliak z dopravných značiek a snehuliak z detských hračiek a škatuľový snehuliak a snehuliak zo záplat a klobúkový snehuliak a konzervový snehuliak a snehuliak z dlažobných kociek a bicyklový snehuliak a sadrový snehuliak a železný snehuliak a drevený snehuliak a...

„Myslel som si,“ čudoval sa Zimo, „že všetci snehuliaci na svete sú zo snehu.“

„Sneh je veľmi nepraktický, rýchlo sa topí!“ vysvetlil mu snehuliak z kvetináčov.

„Zato my sa nikdy neroztopíme!“ dodal snehuliak z debničiek na ovocie.

„Ako vidíš, priateľko, sme tu samí skvelí snehuliaci!“ povedal dobrácky kaktusový snehuliak.

A snehuliak z betónu doplnil: „Ale ty si akýsi... výstredný!“

„Len nech ostane,“ zastal sa ho snehuliak z papiera.

„Veľmi sa mi tu páči,“ vzdychol si Zimo. „Krajina snehuliakov je najkrajšia na svete. Nepáli tu slnko, nelietajú drzé vrabce a nepobehujú hladné zajace...“

Vtom mu však čosi zišlo na um.

„A kde sú deti?“ spýtal sa znepokojene.

„Deti majú do Krajiny snehuliakov vstup zakázaný,“ povedal prísne snehuliak z polievacích krhliel.

„Mohli by nás zvaliť!“ namosúril sa glóbusový snehuliak.

„Deti!“ pohoršene zvolal drôtený snehuliak. „Tie by nám tu ešte chýbali!“

Snehuliakovi Zimovi však deti akosi chýbali.

„Teda...“ povedal. „Určite... zaiste... deti sú potvory... ani sa nenazdáte, vrazia vám namiesto metly polámanú hokejku...“

Zimo smrkol petržlenovým nosom.

„Ale... teda... akosi... zvykol som si na ne. Majú také teplé ruky, keď sa vás dotknú. Je to hlúpe... ale... akosi som si na ne zvykol.“

A tak sa snehuliak Zimo vrátil domov. Potrafil tam veľmi ľahko, pretože domov sa vracia podľa srdca — a to nikoho nepomýli.

Možno ste toho snehuliaka videli. Má nos z petržlenu, na hlave deravý hrniec, namiesto metly zlomenú hokejku a stojí nakrivo ako šikmá veža v Pise.

Stojí, stojí — pravdaže, ak ho medzitým neroztopilo slnko alebo nezvalili deti. Ale to nič: však ho znovu postaví.

Nedeľa

JÚLIA MIKUŠOVÁ

Súдруžka učiteľka nám povedala, že sme čeliadka rozmazaných lenivcov. Že len jeme a sedíme pred televízorom, že sme z roka na rok menej šikovní a že keď to takto pôjde ďalej, skončíme ako stopäťdesiatkilové obludy. Súčasne nám vysvetlila blahodarné účinky turistiky na ľudský organizmus.

A tak sme sa najbližšiu nedeľu vybrali na turistický výlet.

Oco najprv nechcel ani počuť, aby sme šli bez auta. Napokon súhlasil. Vyviezli sme sa autobusom na konečnú. Neďaleko bola pekná lúka a výletná reštaurácia. Oco si objednal pivo. Pochvaľoval si dobrý vzduch a to, že je bez auta. Volal som ho hrať sa, ale nechcelo sa mu. Mama by bola šla, ale mala vysoké podpätky. Chvíľu som teda kopal do lopty sám. Potom prišiel jeden chlapček a hral sa so mnou, kým nespadol. Vtedy príbehla jeho mama, dala mu poza uši a na

mňa vrhla opovrhlivý pohľad. Akože som „bláznivý šašo“.

Znova som sa nemal s kým hrať. Našťastie na lúku pribehol krásny čierny pes. Hádzal som mu paličku, on ju chytil a prinášal mi ju späť. Bolo mi fajn. Aj som si spomenul na súдруžku učiteľku.

Lenže zjavila sa majiteľka toho psa. Privolala Aidu, tak sa čierna kučerka volala, a začala ju utierať vreckovkou.

„Chúďa moje, prečo si mi ušla? Celá si spotená. Smieš tak behať? Čo keď dostaneš zápal pľúc?“

Mňa by bola najradšej preklala očami.

„Kto ťa tak bezcitne prehánal? Kto?“

S pocitom viny som si prisadol k našim vo výletnej reštaurácii a začal som pociťovať blahodarné účinky turistického výletu.

Náš kamarát Čipko

Štvrtá časť

ANTON HYKISCH

Nočný výlet a tiež prečo sú rodičia osožní

„Spíš, Romanko?“ mrví sa Čipko na poličke vedľa Romanovej postele.

„Nespím. Ale ako že spím. Aby sa mama nerozčuľovala.“

„Zajtra máš ľahký rozvrh,“ pokúša Čipko. „Nemáš chuť na nočnú výpravu?“

Romanovi svieti na nos poličná lampa a kdesi na ulici ešte vyskajú staršie deti.

„Mám,“ zašepká Roman. „Len mamičku by som nechcel vylakať. Rozumieš, Čipko?“

„Všetkému rozumiem, len neviem, čo je mamička a čo je otecko.“

„Ty nemáš mamičku? Ani ocina?“

Čipko iba v rozpakoch dupoce lesklými nožičkami.

„Nepamätám sa.“

„Joj, či si len...“ začal Roman, ale bál sa pokračovať. „Rodičia niekedy idú na nervy, ale inak sú fajn. Ty to nechápeš?“

„Nie, Romanko. Nemám to v pamäti.“

„Raz ti to vysvetlím. Hoci všetičo dokážeš, kamarát Čipko, predsa si nedokonalý. Bez mamy a bez ocina to predsa nejde. Rodičia občas zmätujú, ale my deti ich potrebujeme. Kde by sme, napríklad, bývali? Kto by nám varil večere? Kto zhášal

svetlo? No, povedz! A kto by nám kupoval topánky a texasky? Vozil ku starkým? Čušíš? Vidíš, akí sú rodičia dôležití!“

„Veľa nevydržia, tí tvoji rodičia. Majú slabé spoje, nedokonalé kontakty. Tvoj oco sa ešte stále nezotavil z toho, že auto môže jazdiť bez šófera? A to vraj inžinier...“

Roman si zrazu uvedomil, že Čipko je teraz bezbranný.

„Pripraviť sa, pozooór! Teraz! Štart!“

Neviem, v akom dome bývate, deti, ale v činžaku, kde bývajú Laciakovci, nie je problém pre miniaturizovaných čiže zmenšených, dostať sa nepozorovane z detskej izby do predsieni. Stavbári tam nechali nad prahmi také škáry, že tade sa prešmykne nielen jeden Čipko, ale aj celý pluk Čipkovcov na čele s Romankom, zmenšeným ako urastená fazuľka.

V byte manželov Laciakovcov panovala pohoda. Ocino predstieral, že chce v obývačke pracovať. Díval sa však na televízor, čo mu nebránilo, aby driel. Romanovi prišlo na um, že by ocina mohol poškrabkať po brade, ale rýchlo od toho upustil. Ocina má slabé nervy. Mama sa vznášala v oblakoch pary v kuchyni, „predvára“ zajtrajšiu večeru, čiže piekla dajaké mäso. Medzitým zápasila so starými riadmi.

„Pchá,“ uškrnul sa Čipko a ťahal Romana do kuchyne k vchodovým dverám. „Keby tie tvoje mamy poznali mikroprocesorové rúry, mohli by tiež sedieť pred telkou. Mäso by bolo upečené za pár minút.“

„A nespálené? Minule starká

večer zadriemala a od susedov chceli privolať požiarnikov, že horí dom. Z mäsa ostala čierna škvarka.“

„Veru nespálené. Samo vypínajúce. Špeciálny Čipko!“

Lenže vchodové dvere boli nedobytné aj pre našich mravčiek. Čipko zadupkal štyrmi nožičkami, poškrabal sa za uchom. Potom si narovnal nožičky, zahľadel sa na cengáč ako fakír v cirkuse a zrazu v byte Laciakovcov zaznel zvonček.

„Koho to čerti nesú?“ strhol sa otec od telky a hnal sa k dverám.

Čerti nikoho neniesli, iba Roman s Čipkom nikým nespozorovaní vybrali ostrú zákrutu okolo otcovej papuče (mamin dar na Vianoce) a hupkom boli už na chodbe.

„Nikto. Rozumieš tomu?“ zamrmľal inžinier Milan Laciak, poobzeral sa, či je niekto svedkom jeho zničených nervov. Potichu privrel dvere a poskladal sa späť pred televíznu debničku.

Stačil Čipkov ostrý pohľad na vypínač a na chodbe sa rozsvietilo chodbové svetlo.

Čo robia v noci maliari

Samozrejme, že maľujú. Maliari maľujú, práve tak ako spisovatelia píšú. Len kominári v noci

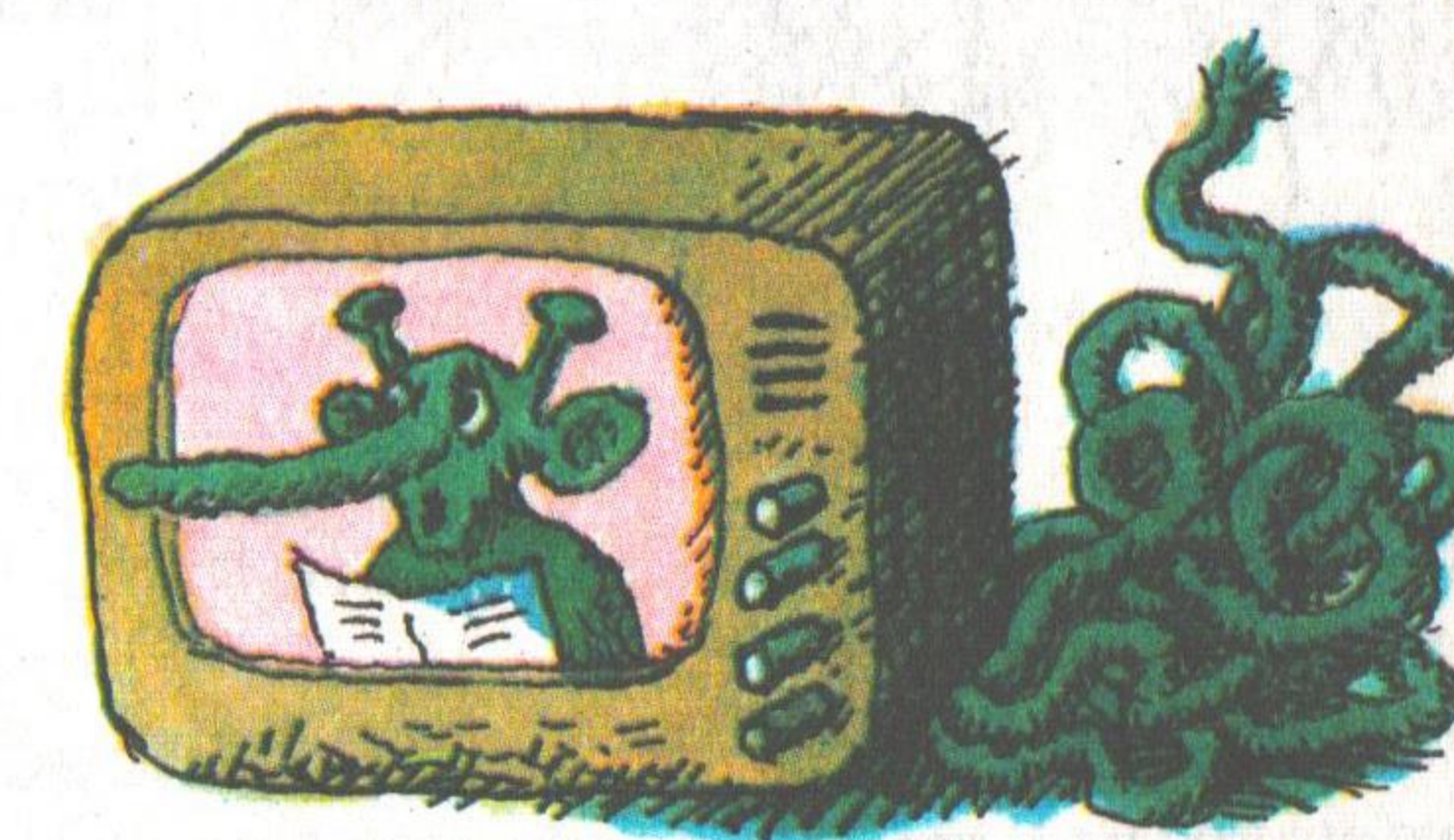
Roman sa zdvihol z postele a vzal Čipka do dlane.

„Práve preto ich už nesmieme vyplašiť.“

„Veď ich nevyplašíme. Čestné slovo: nič nezoberieme, nič nevyparatíme.“

„Ruku na to, Čipko!“

„Jojój, veď ma rozmiagaš, kamarát!“

nevymetajú komíny, lebo v komínoch je v noci tma na druhú. Svoju robotu si stačia vykonať za bieleho dňa. Mnoho iných ľudí pracuje iba cez deň. Ale nemyslite si, že všetci. Mnohí pracujú aj v noci. Stačilo sa vyškriabať na schodiskové okno. Fabrika za riekou bola celá rozsvietená a ozývalo sa z nej dunenie.

Sú také čudáci, čo pracujú doma. Bez dunenia. Vedci a spisovatelia, čo píšu hrubé knihy. Tenké stačia napísať cez deň. Výtvarníci, ktorí ich knihy ozdobujú, tiež pracujú večer a v noci. Zapnú si svetlo a tranzistor. A maľujú, až sa práši.

„Sľúb mi, Čipko, že uja Sveťa

ka uja Sveťa. Ujo Sveťa nosí v lete či v zime huňatý sivý sveter a nádherne do biela zohraté texasky.

Trik s cengáčom znova pomohol. Ujo Sveťa ani nenadával. Ani v noci ho neopúšťa veselosť. Mama vraví, že Sveťa je optimista, takému je ľahko.

Slalomovali v maliarovom byte medzi mištičkami, štetcami, konzervami, pivovými fľaškami a mrakodrapmi z kníh a časopisov. Ujo Sveťa (nezminiaturizovaný) prekážky vrtko obchádzal a sadol si znova za stôl. Zhora na dosku stola svietila ostrá lampa. Pozor! Keby ju natočil vľavo, nezvratne zbadá dvoch votrelcov. Skrývajú sa za lakovanou pevnosťou. Mala vpredu názov Sladkovodné ryby Slovenska.

A teraz nadišla chvíľa najťažšia. Pre Romana. Zazrel, ako maliari v noci maľujú. Vy si myslíte, že maliari ako ujo Sveťa maľujú obrázky do kníh poriadne vlastnými rukami. Štetcami a úžasnými farbami, ktoré si namiešajú v téglikoch. Roman vždy závidel starkému Tonovi, keď mu dokázal nakresliť záhradu a chalupu a plot a strom s hruškami a prúdové lietadlo a požiarnické auto s poskladaným rebríkom.

Lenže ujo Sveťa... bojím sa to vysloviť, že mi neuveríte. Ujo Sveťa robil obálku na novú detskú knižku v noci doma dajako čudne. Sadol si za stôl, čistými rukami sa dotkol klávesnice malého žltého počítača. Zrazu obrazovku televízora pred ním zaliala žltá farba. Stlačil druhé písmenko a neviditeľné pero začalo na žltom kresliť hnedou čiarou kravu. Obyčajnú veselú kravu, akú nemajú ani v zoologickej záhrade. Bolo to krásne, Roman sa nevedel vynadávať. Ďalší gombík

a krava sa mala príslušne sfarbiť. Lenže...

Tak je to teda? Ani výtvarníci už všetci nemaľujú, ako sa patrí? Romanko sa nazlostil. Ej, ujo Sveťa, veď my ti s Čipkom ukážeme! Odučíme ťa od zlých zvykov!

Ujo Sveťa sa vrtel za stolom, pretieral si oči, stláčal jedno písmenko za druhým, ale počítač prestal poslúchať. Krava zozelenela ako špenát, hoci maliar chcel, aby bola hnedá s čiernymi fľakmi. Tráva bola oranžová ako posypaná pomarančovými šupkami. Na okne domu sedela mačka červená ako semafor na križovatke a dedo mal na hlave fialové vlasy.

„Bejzik, bejzik,“ nadával ujo Sveťa a hnal sa k telefónu.

„Počuj, Fero,“ kričal do telefónu. „No a čo, že je už noc? Len ma počúvaj! Ten tvoj program sa mi zjančil. Krava je zelená, tráva oranžová, mačka červená... veď pochop... akože?... prečo by krava nemohla byť zelená?... že to deti pochopia?... netáraj... keby tu boli teraz u mňa dajaké deti... lenže poriadne deti už dávno spia... že neprídeš?... lenže ja zajtra ráno musím odovzdať obrázky do redakcie. Tak prídem ja po teba. Čau.“

Ujo Sveťa bol vyvedený z miery. Nechal zapnutú obrazovku so zelenou kravou a fialovým dedkom a silnú lampu. Hnal sa na chodbu k výťahu.

Roman sa iba s námahou pridržiaval Čipka, ktorý sa nožičkami zaprel do maliarovho svetra. Na pleci uja Sveťa sa naši kamaráti dostali až na nočnú ulicu.

(Pokračovanie)

ILUSTRUJE PETER KLÚČIK

Jesienka

BOŽENA ČAHOJOVÁ-BERNÁTOVÁ

Bolo to v krajine, kde Zima kraľovala, Vietor a Mráz každý vrch aj údolie zahalili do bieleho. Ale nie vždy tak bývalo. Pred Zimou tu kraľovala zlatolistá Jeseň. A tak, ako má všetko svoj čas, aj Jeseni sa bolo treba pobrať do iných končín. Ale beda! Dcéra sa jej zatúlala na horských chodníkoch. Darma potom Jeseň nariekala, márne volala, musela sa z krajiny pobrať sama.

Míňali sa dni, a keď padli prvé snehy, vyšla dcéra Jesene konečne z lesných húštin. Pobrала sa k údoliu, kde sa ostatný raz videla so svojou matkou, ale nenašla ju. Namiesto nej jej prehradil cestu chladný Vietor.

„Čo si zač, že nie si ani človek, ani strom.“

„Volajú ma Jesienkou a som dcérou Jesene.“

„Ale tá už odišla z tohto kraja.“

„Zatúlala som sa jej.“

Vietor sa od radosti vyšvihol až do korún stromov. A keď zoskočil znova na zem, ozval sa v ňom hnev, čo prechovával k Jeseni.

„Nestrachuj sa,“ prehovoril Istivo. „Zavolám Mráz a ten ti zaiste povie, kde hľadať matku.“

Len čo to Vietor povedal, mocne nadul líca a bol preč. Keď Jesienka osamela, píplo blízko nej Vtáča.

„Rýchlo utekaj z tohto miesta, dcéra Jesene. Zahubia ťa. Mráz ťa premení na kus ľadu a Vietor zafúka všetky cesty k tebe. Nikto sa nedozvie, ako si zišla z tohto sveta.“

„A ty si tu prečo ostalo, Vtáčatko?“

„Nestačilo som krdľu zo severných hôr,“ rozlútosťilo sa Vtáča.

Jesienka ho zobrala do dlaní a pustila sa s ním ku skaliskám, kde sa chcela skryť pred Mrázom a Vetrom.

Odrazu pocítila chlad, až celá střípla.

„Chcela si pred nami ujsť, čo?“ hneval sa Mráz.

„A či ty nevieš, že všetko, čo zablúdi do tejto krajiny, je naše?!“ zafičal Vietor.

A ako sa tak tí dvaja krútili okolo nej, hvízdali a chladili, zbadali, že pred nimi ukrýva v dlani Vtáča. Márne Jesienka prosila, aby jej ho nechali. Vrhli sa na ňu a Vtáča jej vyškľbli. Lenže ešte skôr ako naň Mráz stihol dýchnuť, zazvonili zvončeky na sobom záprahu. A taký mala len vládkyňa Zima. Mráz preto rýchlo vložil Vtáča Jesienke do dlaní a Vietor ich odviaľ ku skaliskám. Nato stíchli zvončeky, záprah zastal a vystúpila z neho Zima. Vietor a Mráz sa jej poklonili, najbelšie snehy jej zmietli pod nohy. Vtom sa však zo skál ozvalo volanie Jesienky. Darma tí dvaja zapierali, že v skaliskách nikoho neukrývajú, darma sa vykrúcali a klamali. Napokon museli Jesienku s Vtáčatom predviesť pred vládkyňu Zimu. Mráz s Vetrom si aj teraz húdli svoje, že dcéra Jesene musí zomrieť, lebo ich Jeseň nechce vpustiť do krajiny skôr, ako Zima nad ňou preberie moc.

„A či vy neviete,“ povedala prísne Zima, „že Jeseň musí obísť všetky doliny a vrchy, kým sa poberie z krajiny? Keby ste ju pripravili o dcéru, nedobre by ste pochodili. Zavrela by som vás do údolia, ktoré obstali zo všetkých strán vrchy. Neuzreli by ste viac ani oblohu, ani mesiac.“

Potom Zima posadila Jesienku do sobieho záprahu a vraví jej:

„Soby ťa dovezú až tam, kde sa končí krajina, v ktorej vládne. Potom, Jesienka, kráčaj cesta-

nevylakáme. Aj on má dačo s nervami, chápeš?“

Cieľom výpravy na chodbe paneláka bol totiž byt výtvarní-

mi, čo tiahnu na juh. Privedú ťa k Slnecnej lúke, na ktorej vládne Jar. Ona ti ukáže cestu, ktorou odišla tvoja matka Jeseň.“

Záprah sa rozbehol bielou krajinou. A minulo nemálo dní aj nocí, kým Jesienka s Vtáčatom z neho vystúpili a vkročili do zelenej krajiny vládkyne Jari. Jesienka, ustatá z cesty, si hneď sadla do tieňa mocného duba. Vtáča vyletelo do jeho koruny. Neodpočívali dlho, keď v listí Stromu zlovestne zašumelo. Hneď nato sklonili sa nad Jesienku jeho konáre a pevne ju zovreli. To isté urobili aj s Vtáčatom. Zaplakala Jesienka, sľúbila Stromu odmenu, ktorú zaiste dostane od matky Jesene, ak ju i Vtáča pustí.

„Tvoju matku mi ani nespomínaj! Pozri, akým krásnym listím ma zaodela Jar. A vieš, čo s ním urobí Jeseň? Postříha ho k zemi.“

Videla Jesienka, že sa od Stromu nedočká zmilovania. Šklbla sukienkou, no Strom ju v poslednej chvíli prikvačil haluzami k zemi. Zabudol pritom na Vtáča, a to frnk — už aj bolo na slobode.

„Maj chvíľu strpenia, Jesienka. Zaletím na Slnecnú lúku a poprosím vládkyňu Jar, aby ti pomohla.“

Letelo Vtáča jarnou krajinou. Krídelkami trepotalo, a keď z nich načisto vytratilo silu, unavene kleslo do trávy.

Našla Vtáča Jar, vzala ho do rúk, priložila si ho k uchu. A Vtáča jej rozpovedalo o Strome, ktorý väzní Jesienku. Nemeškala potom Jar ani chvíľu, zavolala si Vánok a ten ju i s Vtáčatom odniesol k mocnému Stromu.

„Skloň k zemi svoje haluze, Strom, a vydaj mi dcéru Jesene!“

„Nikdy som ju nevidel. Vánok môže prečesať každý lístok na mojich konároch, a nenájde ju.“

Vtedy Vtáča žalostne píplo, rozplakalo sa.

„Ak jej nedaruješ slobodu, Strom, naveky budeš stáť nahý konča hory. Vtáci sa zletia z vrchov a vysmejú sa tvojim konárom, čo sa bez lístia budú pnúť k oblohe.“

Stromu sa od hrôzy zachvelo lístie, ale dcéru Jesene nevydal. Začal sa Jari žalovať, že mu Jeseň zakaždým strhne lístie z haluzí, keď odchádza z krajiny. Nato mu Jar povedala, že Jeseň robí len to, čo nakázala vládkyňa Príroda. Strháva lístie z konárov, aby ich Zima mohla prikryť snehom. Lebo keby sa tak nestalo, spálil by ich Mráz.

Len čo to Jar dopovedala, v kmeni Stromu zapukalo, zapraskalo, kmeň sa vŕzgavo otvoril a vystúpila z neho Jesienka. Uklonila sa Jari, poďakovala jej za záchranu. Nato Jar ju spolu s Vtáčatom posadila na chrbát Vánku a prikázala mu, aby ich preniesol cez vrchy a údolia do kráľovstva Leta.

Niesol Vánok Jesienku a Vtáča ponad kraj, v ktorom bolo všetko zelené — stromy aj trávy, polia aj chodníky. Na zem klesol až vtedy, keď sa pod nimi zjavili modré vody Rieky. Pri nej sa končilo kráľovstvo Jari. Vánok sa Jesienke po vlasoch zošuchol, aj Vtáčatu na krídelkách zašuchotal a potom sa pustil na spiatočnú cestu.

Jesienke a Vtáčatu bolo treba prejsť cez Rieku, ak sa chceli dostať do kráľovstva Leta. Ale Rieka bola mohutná. Vzdúvala dovysoka svoje vody, akoby chcela vystúpiť z brehov.

„Čože tolko otáľate?“ ozvala sa Rieka. „Vstúpte do mojich vôd. Stíšim ich, aby ste mohli prejsť na druhú stranu.“

V tej chvíli sa v rieke zjavil uzučký chodníček. Jesienka neváhala, vstúpila naň. No len čo spravila pár krokov, vlny do nej začali dorážať a metalí sa tak dovysoka, že im ani Vtáča neuniklo. Darma prosila Jesienka, aby jej Rieka neublížila. Ba keď spomenula svoju matku Jeseň, Rieka sa od hnevu tak spenila, že až brehy zalievala.

„O matke mi radšej nič nevrav. Strháva žlté lístie zo stromov a prikryva ním môj chrbát. Nevidieť preň moje modré vody. Pomstím sa jej za to! Zahynieš v mojich vodách. Tvoja matka ťa bude oplakávať a jej slzy potečú v mojich vodách.“

Jesienka si od hrôzy zakryla oči, a čo jej sily stačili, skríkla:

„Pusť ma, Rieka! Ubúda mi síl.“

Po brehoch Rieky sa práve uberalo Leto. Začulo volanie Jesienky. Zišlo k vode a zbadalo tvora človeku aj stromu pripodobeného. Nakázalo preto Rieke, aby Jesienku zaraz vyniesla na breh. Rieka však o tom nechcela ani počuť. Stále si húdla len svoje: Že jej Jesienka patrí, lebo Jeseň zasype vždy jej modré vody listím.

Leto sa pousmialo a vraví: „Jeseň ti sype na chrbát žlté lístie stromov, ktoré sa na tvojich vodách trbliece ako zlato. Preto ti ľudia dali meno Zlatá rieka.“

Rieka uznala, že Leto má pravdu, upokojila sa, ba Jesienku aj s Vtáčatom posadila na jednu zo svojich vlniek, aby ju odniesla do krajiny, kde vládne jej mať Jeseň.

Rozlúčila sa Jesienka s Letom a vydala sa na ďalekú púť. Na svojej ceste videla veľké mestá aj nekonečné pustatiny, do ktorých ešte človek nevstúpil. Keď už mala krajinu Leta za sebou, Rieka dohnala vlnu k brehu a poradila Jesienke, aby kráčala na sever. Jesienka spravila, ako jej Rieka poradila. Keď však vstúpila do krajiny svojej matky, nevedela sa vynačudovať — lístie na stromoch nebolo žlté, ale zelené. Až keď Jesienka podišla k svojej matke, spoznala, prečo

sa tak stalo. Jeseň za svojou dcérou žalostila a na všetko zabudla. Stromov sa nedotkla, na trávu nevstúpila, vyhla sa chodníkom. Keď si Jeseň zbadala dcéru, nevedela sa na ňu vynadávať. A keď ju objala, farby jej vykĺzli z rúk. A zaraz bolo všetko iné. Vrchy aj doliny zjarabeli, zažltli, zozláteli.

Tak sa Jesienka zvitála s matkou. Ale s Vtáčatom sa jej prichodilo rozlúčiť. Nad miestom, kde stáli, prelietal práve krdeľ vtákov. Keď Vtáča začulo ich volanie, rozprestrela krídelká a pripravilo sa na ďaleký let.

Videlo Vtáča, že Jesienka zosmutnela. A tak jej prisľúbilo, že na ňu nezabudne. Bude o nej rozprávať stromom, čo ho skryjú pred nocou, aj ľuďom, keď zavíta pod ich strechy. A keď zbadá pod sebou krajinu, kde sa zeleň premieňa na zlato, bude vedieť, že je tam Jeseň a jej dcéra Jesienka.

V hostinci bolo príjemne a teplo, hoci vonku už dul chladný novembrový vietor. Chlapi pri stoloch popíjali pivo a vypúšťali nad stoly oblaky štipľavého dymu. Všetci sa zhovárali o tom istom. O vojne. Trvá už štyri mesiace, neúprosne vyciava ľudí, berie matkám synov, ženám mužov, deťom otcov. Tu v Ružomberku ju zatiaľ nie veľmi cítiť, no všetci vravia, že ak to bude trvať ešte pár mesiacov, veľká bieda príde aj sem, nech si cisár pán rozpráva, čo chce.

Krčmára Fullu však reči chlapov nezaujímajú. Vojna sa ho zatiaľ netýka, obchod ide dobre, chlapi sú vždy smädní. Preto sa svižne zvrta medzi stolmi a nosí smädným furmanom pivo i niečo na zajedenie.

Malý Ludo, krčmárov syn, sedí za malým stolíkom v kúte a už hodnú chvíľu sa snaží obkresliť starú veľkonočnú po-

hľadnicu. Ide mu to celkom dobre, len teraz tuhšie pritlačil a... — a išiel k pultu za otcom.

„Oco, prosím ťa, zastrúhaj mi

keď si chceš sám zastrúhať ceruzku, troška sa porezal.

Potom sa vrátil za stôl a začal znova kresliť. Do hostinca vošli

Päťkorunáčka

BRANISLAV REZNÍK

ceruzku, zasa sa mi...“ poprosil ho.

„Nemám čas, vidíš, že prišli furmani. Popros Joža.“

Pomocník Jožo mu zastrúhal ceruzku za kus marcipánu. Ludo oželel ten kúsok, lebo minule,

ďalší furmani a spolu s nimi vojak. Bol zaprášený, zarastený a otrhaný. Pravý rukáv na munduře mal pripnutý o plece.

Furmani si posadali k svojim, len vojak chvíľu nerozhodne postál vo dverách. Porozhliadol sa po miestnosti a potom váhavo zamieril k pultu. Chlapi si ho nevšímali. Vojak pri pulte zastal, preglgol veľkú slinu a obrátil sa na krčmára: „Prosím vás, mohli by ste mi dať trocha polievky, som veľmi hladný,“ zaprosil zachrípnutým hlasom.

„Peniaze máš?“ spýtal sa ho krčmár. Takých hostí, čo pýtajú zadarmo, krčmári nemajú radi.

„Nie, ale keby ste sa zľutovali, niečo by som vám za to mohol odrobiť,“ vyjednával vojak.

„S jednou rukou? Čo by si chcel robiť? Keď nemáš peniaze, choď preč!“ povedal krčmár a ďalej čapoval pivo.

Vojak sa smutne obrátil, pozrel na chlapov, no tí boli zaujatí svojimi problémami.

Len malý Ludo zmätene pozeral na vojaka. Už keď vstúpil, prestal kresliť a pozorne všetko sledoval. Vojaka mu bolo ľúto najmä preto, že nemal ruku. Keď počul, ako ho otec odbil,

čudoval sa. Veď otec nie je zlý, hocikedy dá vyniesť tanier polievky aj žobrákovi.

„Veď si mu mohol, Poldo!“ ozvala sa vyčítavo Ľudova mama z kuchyne.

„Mohol, mohol...“ zahundral krčmár. „Ale o chvíľu by som tu namiesto pohostinstva mal kasárne plné hladných vojakov bez peňazí. A to predsa nejde!“ vysvetlil.

Ľudovi sa otcovo vysvetlenie nevelmi pozdávalo. Silno stisol ceruzku v dlani, vstal spoza stolíka a vyšiel z hostinca.

Vrátil sa asi o štvrt hodiny. V ruke držal nejaký papierik a pomalým krokom mieril k otcovi za pultom.

„Oco,“ povedal potichu, „ten vojak ti posielal päť korún a máš mu za ne dať najesť a vypiť.“ Hlas mal rozochvený a tvár červenú.

„Čože?“ zmraštil otec obočie. „Odkiaľ by ten chudák zobral taký veľký peniaz? Ukáž!“

Ľudo ešte viac natiahol ruku a podal otcovi papierik. Bol na ňom verne a do najmenších podrobností odkreslený obrázok jednej strany päťkorunáčky. Druhá strana bola čistá.

Otec pozrel na syna, ktorý v druhej ruke držal ceruzku so zlomenou tuhou a hľadel do zeme. Otec sa naňho chvíľu nechápavo díval, akoby nad niečím silno uvažoval. Potom sa náhle usmial a povedal: „Dobre, Ludo. Povedz vojakovi, že môže prísť. Dám mu jedlo. Teda — predám. Hoci aj za celých päť korún,“ doložil a vhodil obrázok päťkorunáčky do kasy.

Ľudovi zažiarili od šťastia oči a rýchlo vybehol von.

Športová udalosť

JOSEF HANZLÍK

Videl už ktosi čosi iné lenivejšie než tučné dyne?

Vždy tváre nadujú si ako sysly, ťažko chodia — aj ťažko im to myslí,

kde ktorá ľahne si, tam leží — na ničom ani jednej nezáleží.

U nás však máme dyňu v každom ohľade inú.

Tvrdí, že nielen s vetrom — aj proti vetru vyhrá v behu na sto metrov.

A tak sa bežalo. Králiky, mloky, tigre, chrobáčik, veverička aj zebra mali blízko k výhre,

aj iné zvieratá. Hľa, cieľová značka! V nej bola prvá korytnačka.

Dyni sa celý týždeň smiali, pretože sa jej vôbec nedočkali.

Odvtedy iný šport je športom tučnej dyne — od rána do večera cvičí na kladine.

Prel. LUBOMÍR FELDEK

Rozprávka o cestovnom lístku

JÁN MILČÁK

Pán Augustín si kúpil cestovný lístok. Dal si ho za klobúk. Robil tak vždy, aby mal lístok poruke a nemusel ho hľadať. Klobúk od radosti podskočil. Bolo to práve vo chvíli, keď fúkol vietor.

„Nemôžeš cestovať bezo mňa,“ stačil ešte zavolať pán Augustín.

Klobúk poletoval v ovzduší. Vietor ho hojdal ako vtáčie pierko.

„Má cestovný lístok, prečo by nemohol?“ odpovedal vietor Augustínovi.

Pán Augustín pohľadal vo vrecku peniaz a kúpil si nový cestovný lístok.

„Kam to bude?“ spýtala sa pani v pokladni.

„Do Vysokých Tatier.“

Pán Augustín si chcel položiť lístok za klobúk, ibaže... na hlave nemal nič.

Mal by som si kúpiť nový klobúk, pomyslel si.

Už-už sa chcel vybrať do obchodu, ale v poslednej chvíli si to rozmyslel. Klobúk, aký nosil, by v obchode nedostal. Dávno vyšiel z módy. Práve preto bol pre pána Augustína taký vzácny.

Vtedy sa zo staničného rozhlasu ozvalo: „Vlak do Vysokých Tatier príde na tretiu koľaj.“

Pán Augustín si odpočítal koľaje a postavil sa na nástupište.

Klobúk sa vznášal nad strechami a všetko sa mu videlo iné.

Poschodové domy boli malé ako zápalkové škatuľky, ľudia menší ako mravčeka a potok tenký ako niť, ktorou sa prišívajú strieborné gombíky.

„Kam cestuješ?“ spýtal sa vietor.

„Neviem,“ odvetil klobúk.

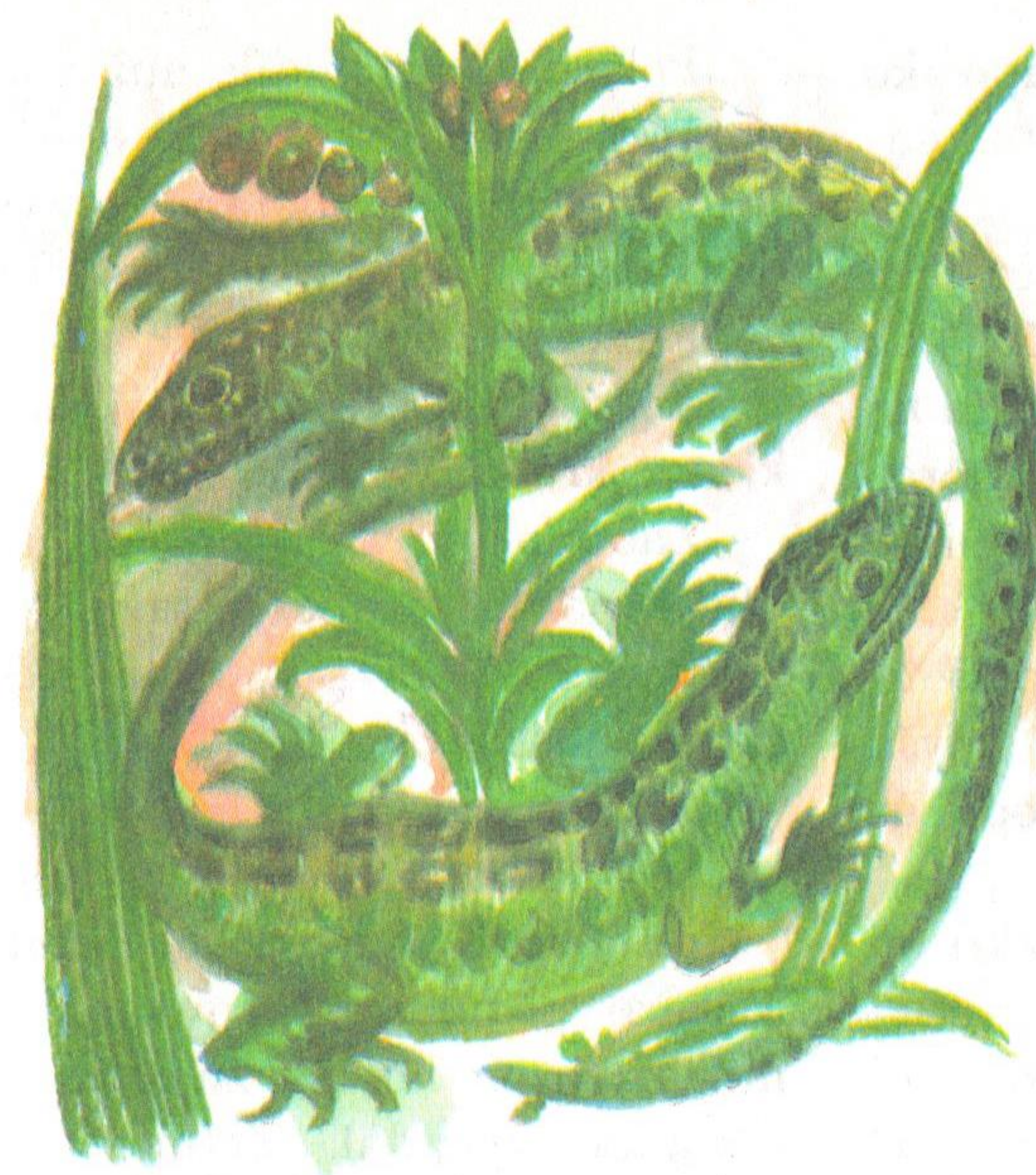
„Pozriem, do ktorej stanice máš lístok,“ povedal vietor. A vzápätí dodal: „Cestuješ do Vysokých Tatier.“

„Tak ďaleko?“ čudoval sa klobúk.

Lenže práve vtedy meteorológovia predpovedali juhovýchodný vietor. A tak vietor nezaniesol klobúk, kam mal, ale nad čosi veľké a lesklé.

Bolo to ako zrkadlo najväčšej paradnice.

„Kde sme?“ opýtal sa klobúk.

„Na Zemplínskej Šírave. Vieš plávať?“ odpovedal vietor.

Klobúk pána Augustína raz plával v potoku od jedného mosta k druhému. Bolo to vtedy, keď pán Augustín pozdravil na moste peknú slečnu a od roztržitosti mu klobúk vypadol z ruky.

Klobúk pána Augustína pristál blízko brehu. Na slnku sa vyhrievali dve jašteričky.

„Práve priplávala loďka,“ povedala jedna.

„Nie som loďka, som klobúk,“ odpovedal klobúk.

„To je jedno, priplával si,“ povedala druhá.

Naskočili do klobúka a začali veslovať do stredu jazera.

„Som jašterička Juliška,“ povedala jedna.

„Som jašterička Mariška,“ povedala druhá.

„Teší ma, som klobúk pána Augustína,“ odpovedal klobúk.

„Ty nemáš meno?“ čudovali sa jašteričky.

Veslovanie sa im páčilo. A páčilo sa im aj v klobúku. Celý deň sa vozili.

Večer pristál klobúk pri brehu. Jašteričky sa uložili spať. Našli si najlepšiu postieľku. Zaspali pod skalou vyhriatou slnkom.

Onedlho sa zjavil vietor.

„Nestratil si lístok?“ spýtal sa.

„Nie,“ odpovedal klobúk, „celý deň som plával, a vôbec mi nezmokol.“

„Počúval som správy o počasí. Meteorológovia predpovedajú severozápadný vietor.“

„Čo to značí?“ spýtal sa klobúk.

„Odnesiem ťa do Vysokých Tatier.“

Fúkol. Zdvihol klobúk do výšky. Dolu ospanlivo žmurkali svetielka a všetci spali. Vietor fúkal čoraz silnejšie. Pískal ako na písťalke. Klobúk si myslel, že mu vyhráva na cestu.

„Túto trasu lietam rád,“ povedal, „môžem si zaľúkať z plných pľúc.“

Klobúk pána Augustína pristál na jedli, rovno medzi strnádky.

Jedna z nich zniesla doň tri vajčička. Z jedle sa čoskoro ozýval vtáčí spev.

Pod jedľou sa prechádzal pán Augustín. Pozrel na strom. Spev vychádzal z klobúka. Pozrel lepšie, klobúk sa mu videl staromódny. Pozrel ešte lepšie, za klobúkom bol cestovný lístok.

Od radosti poskočil.

Keď malé strnádky vyleteli, klobúk zvesil, oprášil ho a položil na hlavu.

Cestovný lístok bol platný. Vietor na ňom neurobil dierku.

Kocúr Fúz

JOZEF PAVLOVIČ

Kocúr Fúz sa chystá do poľa na poľovačku. Uvedomuje si, že on, najlepší poľovník z celých Kocuríc, ktorému ani jedna myš neutečie, musí mať najkrajšie vyblýskanú pušku, nielen pažbu a hlaveň, ale aj kohútik a mušku.

Tak dlho ju leštil, až sa z toho unavil. Nevyhnutne si potrebuje zdriemnuť, na poľovačku musí prísť odpočínutý, s očami sviežimi ako dve rybičky. Lenže ako sa včas zobudiť? Včera sa mu ako na potvoru pokazil budík. Ešteže zbadal pod posteľou plcha. Klipkal očami a zíval. Kocúr mu povedal:

„Počuj, plch, potrebujem sa na chvíľu zvaliť na kanapu. Len čo uplynie chvíľa, zobuď ma!“

Plch bol samá ochota. Vybehol na nočný stolík a hneď aj začal tikať, aby nezabudol, že on je teraz kocúrov budík.

Fúz sa natiahol na kanape ako na kvetinovej lúke a slastne ztvoril oči...

Veľmi boli všetky kocurické kocúry prekvapené, prečo Fúz neprišiel na poľovačku, keď sa na ňu tak tešil. Určite náhle ochorel, alebo mu skočilo do cesty niečo nepredvídané.

Preto, keď sa vracali pešibúsom s plnými batohmi myší, prvá ich zastávka bola pod Fúzovým oknom.

„Fúz, čo je s tebou?“ zakričali zborovo.

„Nič, čo by bolo, len som prízmúril očko-dve. Veď už idem!“ povedal ospanlivo a vyskočil cez okno aj s puškou.

„Ale my už ideme z poľovačky!“ odpovedali strapáňovi.

Fúz po nich behá začudovanými očami a vraví:

„Pokazil sa mi budík, nuž som poprosil plcha, aby ho zastúpil.“

„A prečo si sa spoľahol práve na plcha!“ krútia kocúry hlavami.

„Pretože som si potreboval pospať iba krátko a on má také krásne krátke meno.“

„Zabudol si, že plch má aj dlhšie pomenovanie,“ smejú sa kamaráti, až im pušky na pleciach nadskakujú.

„Aké?“

„Sedmospáč!“

Fúz skočil naspäť oblokom a začal plchom lomcovať, aby mu za to, že ho tak znemožnil, poriadne vynadal. Zobudiť sa mu ho však nepodarilo. Plch spal na nočnom stolíku ako zabitý.

Slovensko na prahu dneška

Najcennejšie dedičstvo

Ludia v našej krajine s nádejou sledovali boj Červenej armády, ktorá od roku 1943 mohutnými údermi vyhánala nacistov zo svojej krajiny. Verili, že sovietski vojaci sa nezastavia na hraniciach, ale svoj boj povedú až do úplného zničenia nacizmu a pomôžu oslobodiť aj ostatné národy a krajiny spod fašistickej poroby.

Na sklonku leta roku 1944 tá chvíľa nastala. Červená armáda — a v jej rámci bojujúci Prvý československý armádny zbor — dosiahla predhorie Karpát. Sloboda sa zdala byť na dosah ruky. No kým sa tak skutočne stalo, museli prejsť dlhé mesiace plné ťažkých bojov a obetí.

Brána do Československa

Červená armáda nemala v úmysle viesť svoj hlavný útok cez Slovensko. Hornatá krajina plná strmých údolí a riek nebola vhodná pre rozvinutie modernej bojovej techniky. Útok na Berlín pripravovalo sovietske velenie cez rovinaté Poľsko. Na juhu zas umožňovala ľahší postup podunajská nížina. Lenže na Slovensku vypuklo povstanie. Bolo treba pomôcť. A tak v rekordnom čase sovietske velenie pripravilo plány novej operácie. Ráno 8. septembra 1944 začala 38. armáda generálplukovníka Moskalenka a spolu s ňou 1. československý armádny zbor pod velením

Ludvíka Svobodu útok na poľské mestečko Dukla a nad ním ležiaci priesmyk.

Lenže nacisti si dobre uvedomovali nebezpečenstvo tejto situácie. Ich elitné jednotky bleskovou akciou odzbrojili dve slovenské divízie, ktoré chránili Karpaty z našej strany a boli pripravené otvoriť priesmyky červenoarmejcom. A tak za Duklou očakávali sovietskych a československých vojakov nielen strmé horské hrebene predelené hlbokými údoliami s kalnými riekami plnými dažďovej vody, ale predovšetkým dôkladne vybudované obranné postavenia; stráne plné zákopov, guľometných hniezd, výhodne umiestneného delostrelectva. A predovšetkým tisíce mín. Zamínovaná bola hádam každá cesta i cestička. Mínové polia sa stali smrteľným nebezpečenstvom pre prieskumníkov a útočiace jednotky.

Vo vytrvalých dažďoch museli samopalníci bojovať o každý kopec. Ich mená — Hyrowa hora, Javira a ďalšie — nezabudne nik z bojovníkov na Dukle. No najhorší z nich bol ten, čo nemal ani meno. „Kóta 534“ — stálo napísané na špeciálnych vojenských mapách. Ten, kto ju držal, ovládal cestu k priesmyku. V jediný deň päť ráz zastali československí vojaci na jej temene a päť ráz ich nemecká presila vytlačila. No na šiesty raz neustúpili, vydržali.

Horu za horou dobýjali vojaci so samopalmi, kládli svoje životy doslova niekoľko metrov od svojej vlasti.

Mesiac po začatí bojov konečne nastala vytúžená chvíľa. 6. októbra, deň, ktorý oslavujeme ako sviatok československej ľudovej armády, zaviala na hraničnom stúpe so strieborným levom československá zástava. Sloboda vstupovala cez dukliansky priesmyk do našej krajiny.

Delá pri Jasle

V novembri sa front zastavil na Ondave. Bolo treba nabrat síl po útrapách v horách. No času na odpočinok veľa nebolo. Pred Vianocami československí delostrelci pripravili svoje kanóny na transport a v najväčšej tajnosti ich nocami po blate i ľade ťahali späť cez karpatský masív k poľskému mestu Jaslo. Sovietske velenie ich potrebovalo na začiatku novej mohutnej ofenzívy.

Situácia československého armádneho zboru i sovietskych jednotiek na Ondave nechránených delostrelectvom vyžadovala železné nervy, rozvahu i vtip. Vojaci vyrábali makety diel a rozstavovali ich po kopcoch. Niekoľko diel, čo na Ondave zostalo, vypálilo hneď tu, hneď tam niekoľko sálv a už ich ťahali na ďalšie stanovište. V noci jazdili autá s polozaťmenými reflektormi, tanky púšťali motory na plné obrátky. Ženisti vhadzovali do riečok piliny a kusy dreva, aby predstierali stavbu mostov pred útokom. Predstieraný útok bol taký úspešný, že wehrmacht dokonca stiahol menšie jednotky k Ondave.

A potom 15. januára zaznela mohutná kanonáda. Tisíce diel — medzi nimi i dvesto československých — páliło bez prestania 65 minút. Bol pätnáststupňový mráz, no vojaci nabíjali delá iba v košeliach. Mohutný delostrelecký útok rozbil štyri mesiace budovanú nemeckú obranu a ušetril ľudské životy. Ešte v ten deň vstúpila Červená armáda do Jasla, o štyri dni oslobodila Krakov. Na jej ďalších bojoch sa už československí delostrelci nezúčastnili. 16. a 17. januára 1945 sa urýchlene vrátili k československému armádnemu zboru, kde ich bolo treba na novú ofenzívu.

15. január sa stal Dňom československého delostrelectva.

Boj o Polom

Tam okolo Strečna cesta nebezpečná... Stará ľudová pieseň prezrádzala obavy pltníkov pred nebezpečnými vírmi skalnatej tiesňavy, ktorou sa Váh prediera cez malofatranský hrebeň. Keď tadiaľ najbližšie pcestu-

jete vlakom a ako všetky deti pritisnete tvár k oknu, aby ste uvideli strmé bralá Strečna a Starhradu, všimnite si aj dve ďalšie veci. Poniže strečnianskeho hradu ma vršku Zvonica je biely pomník francúzskym partizánom, ktorí tu hrdinsky bránili vstup do úžiny v prvých dňoch povstania. A nad tým všetkým je tisíc metrov vysoký končiar Polomu. Do jeho kvalitného vápenca, ktorý pomáha v Třinci taviť železo a vyrábať oceľ, sa už desaťročia zahrýzajú bagre. Ľudia celý vrch zmenili na obrovský kameňolom.

Keď na konci apríla roku 1945 uzreli Polom československí vojaci, bola už veľká časť Slovenska slobodná. Od juhu ho oslobodzovali vojská 4. ukrajinského frontu, no tu v horách sa nacisti tvrdošijne držali. Československý armádny zbor mal za sebou ťažké boje o Vysoké Tatry, Liptovský Mikuláš, Veľkú Fatru i Turiec. A teraz pred nich nemecká armáda postavila novú prekážku. Opevnila sa nie na samom zasneženom hrebeni Fatry, ale o niečo nižšie — na Grúni, Minčole, Polome, ktoré oddávna strážia východ zo strečnianskej úžiny na Žilinu. Do svahov kopcov i do kameňolomu Polomu vyhlúbili bunkre, jaskyne pospájané chodbami, vybudovali nedobytné palebné postavenia. Za ústup hrozilo nemeckým vojakom okamžité zastrelenie.

Cesta cez tiesňavu bola uzamknutá. Československému armádnemu zboru zostávala jediná možnosť — prejsť cez takmer poldruhatisíc metrov vysoký hrebeň Malej Fatry. Revolučné národné výbory zorganizovali pomoc už oslobodených miest a dedín. Generál Klapálek, ktorý vtedy vystriedal Ludvíka Svobodu vo velení, na to vo svojej knihe spomína: „Nikdy predtým som nevidel užšiu spoluprácu obyvateľstva s vojskom. Neznámi ľudia sa brodili v snehovej kaši medzi vojakmi, drelí do úmoru, postojáčky zhltili trochu jedla, čo si priniesli so sebou, a zas ťahali trámy, páčili kamene, skopávali sneh, lopatami odhadzovali klzkú mokru hlinu, všetko bez reptania, rýchlo. Keď práca postúpila ďalej, mnohí sa už ani nevracali na noc domov...“ A ešte jedného pomocníka dostali na strmých horských cestách naši delostrelci.

Delostrelci v boji o Polom

„V rozpore so všetkými vojenskými zvyklosťami sa tu opäť výborne uplatnili — voly. Tri páry dobromyselných, ale na zblaznenie pomalých zvierat dopravilo delá krok za krokom bezpečne až hore. Stalo sa, čo Nemci najmenej očakávali. Delá na hrebeňoch.“

S ich podporou sa boj o výšiny pri Strečne skončil víťazne. 30. apríla vstúpili naše vojská do Žiliny. Bol to pamätný deň. Začínala sa aj mohutná sovietska ostravská operácia a československí tankisti, ktorí sa prebýjali cez poľské územie, začali boj o oceľové srdce našej republiky. A 30. apríla zaviala červená zástava aj nad ruinami Reichstagu v Berlíne. Fašizmus dostával posledné údery.

Smer Praha

Adolf Hitler spáchal samovraždu, nemecké mestá boli samé ruiny, no nacisti ešte stále bojovali. V posledných dňoch vojny boli české krajiny doslova plné ustupujúcich nemeckých vojsk. Nechceli zložiť zbrane, nádejali sa, že sa dostanú aspoň do amerického zajatia. Vedeli, že v sovietskom by im hrozil zaslúžený trest. A hoci už nová nemecká vláda rokovala o kapitulácii, v Čechách stále ešte vládli Nemci.

5. mája povstala Praha. Cez noc vyrástli v jej uliciach stovky barikád a českí vlastenci začali bojovať o záchranu svojho mesta, jeho fabrík, historických pamiatok. Proti nim stála obrovská presila s modernou technikou. Vtedy z Berlína a Drážďan vyrazili sovietske jednotky na pomoc, na poslednú veľkú operáciu na európskom bojisku. Tri dni a tri noci sa tankisti generálov Rybalka a Leľušenka predierali na pomoc Prahe. 9. mája ráno vstúpili do mesta. Pre Európu sa skončila druhá svetová vojna, najstrašnejšia, akú ľudstvo doteraz poznalo.

V našich mestách a dedinách stoja pamätníky. Skromné i honosné. Pripomínajú nám osudy ľudí, vďaka ktorým sa zrodila naša sloboda, náš život v mieri. Prečítali ste si teraz tri príbehy o bitkách a bojiskách. Jestvujú ešte tisíce ďalších. Známych i neznámych. Skúste sa aj vy povypytovať vašich starých rodičov, ako to vtedy bolo, ako sloboda prišla práve do vašej obce, mestečka, mesta. Sloboda sa nerodí sama od seba. Je ťažko zapltená obeťami, utrpením i životmi známych a neznámych ľudí, ktorých práve preto nazývame hrdinami. Sloboda sa nerodí — treba si ju tvrdo vybojovať. A starostlivo chrániť. Je to to najcennejšie dedičstvo, ktoré otcovia môžu odovzdať svojim deťom.

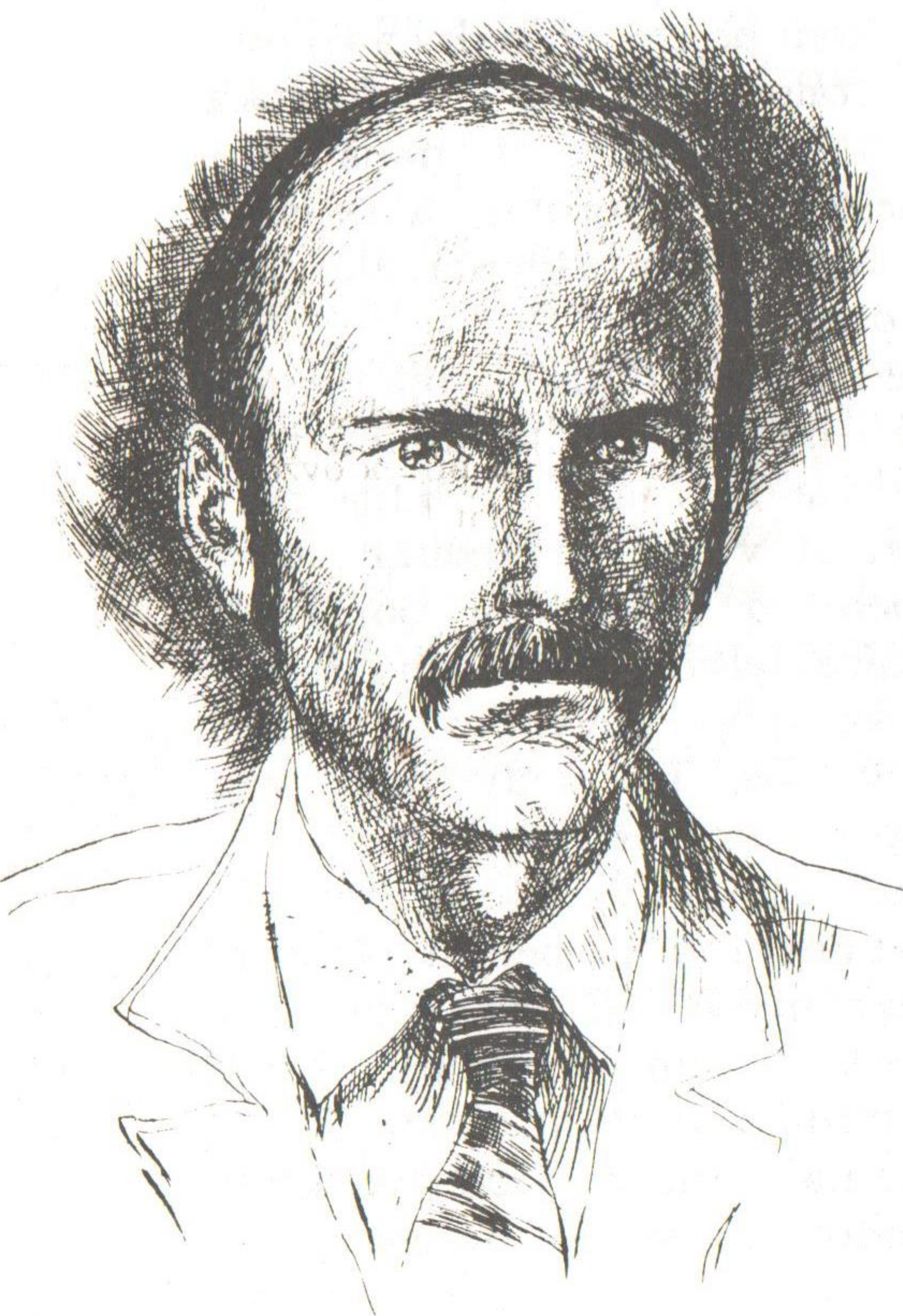
(Pokračovanie)

Píše dr. ALŽBETA SOPUŠKOVÁ
Katedra čs. dejín a archívniectva FFUK

ILUSTRUJE JOZEF CESNAK

Rok plný žiarivého slniečka

Rozhovor
s prozaikom
Jánom Tužinským

Aký kapor bude na vašom sviatočnom stole, statočne ulovený alebo kúpený?

Kúpený. A kúpi ho moja žena. Asi sa bojí, že keby poslala mňa, vrátil by som sa, ako zvyčajne, bez neho. Inak to bude za celý rok, čo chodím na rybačku, naša najlacnejšia ryba. A vari aj najistejšia. Niet už na Slovensku rieky, pri ktorej by som nebol trpezlivo namáčať udicu, a nikde nič. Alebo skoro nič. Preto ma zakaždým omráči, kde sa zrazu na Vianoce naberie tolko rýb. Že by ich priniesol dedo Mráz? Musím sa ho niekedy spýtať, kde ešte tečú rieky čisté ako oči rýb. Keď som bol chlapec, videl som potoky, čo tiekli žiabrami krásnych pstruhov a dalo sa z nich piť. Ale ja už nie som chlapec. A tá voda, ktorú som kedysi pil rovno z dlaní, mi pretiekla pomedzi prsty. Dnešní chlapani sa jej už nenapíjú.

Raz mi jeden priateľ z Kuby rozprával, že mu podarovali krokodílie mláďa. Nejaký čas ho mal vo vani, kým sa naňho nešla sťažovať susedka. Čo by si robil, keby ti na Vianoce podarovali žirafu?

Malo by to istú výhodu, najmä ak by napadlo tolko snehu ako vlani. Všetky dopravné prostriedky pekne driemali v závejoch. My s Daňom Hevierom sme len s námahou zistili, kde parkujú naše autá. Myslím, že žirafe by zo snehu trčal aspoň krk.

Tvoja prvá knižka sa volá Bičovanie koní. Pamätáš sa ešte na posledné kone v tvojej rodnej dedine?

Kone mali na našom družstve donedávna. Potom chvíľu nič,

Len nedávno sme sa zhovárali so spisovateľom Danielom Hevierom o Vianociach, a už nám zasa klopú na dvere. Viem o tebe, že si vášnivý rybár.

ale teraz sa, myslím, zasa umúdlili a zopár koní chovajú. Asi prišli na to, že to, čo nedokáže traktor, dokáže kôň. Dobrý kôň však potrebuje starostlivosť a lásku. Mrzí ma, že sa z nášho života vytrácajú tieto krásne a ušlachtilé zvieratá. Ešte, že nie všetky. Asi preto, že nevymizla ani všetka láska. Našťastie...

Spomenul si lásku. Vybaví sa ti občas v pamäti tá tvoja, prvá?

Ak mám byť úprimný, musím aspoň čiastočne vysvetliť, čo si pod pojmom láska predstavujem. V mojich očiach to bolo a myslím si, že aj zostane porozumenie, neha, dôvera a schopnosť spoločne prekonávať ťažkosti. Takže si na svoju prvú lásku spomínam veľmi živo a myslím, že ani po tých pätnástich rokoch manželstva (lebo je to moja žena Hela) by som sa jej nechcel vzdať. Veď už to je veľa, že so mnou vydrží. A ešte mi aj na Vianoce kúpi kapra.

Deti, ak sa dobre poponáhľajú, si možno ešte stihnú kúpiť tvoju knižku Straka nekradne. Keď trochu podrastú, istotne si radi prečítajú aj Čakanie na šarhu — zbierku poviedok, ktorú sa zberá vydať nakladateľstvo Smena. Čo očakávaš od roku 1988 ty?

Chcel by som, aby to bol dobrý rok pre všetkých... rok plný žiarivého slniečka.

Rozhovor pripravila
NATAŠA PAVULAKOVÁ

Neprečítaš na dúšok

a nebudeš vedieť odložiť jednu z najkrajších tohtoročných kníh z Mladých liet — knihu narodeninová. Kto je oslávencom? Slniečko.

Slniečko z oblohy prebúdzá klíčky, puky, maľuje jabĺčka, bez neho by sa klásky nepremenili na zrno.

Slniečko, literárno-umelecký časopis pre deti, sa mu trochu podobá. Veď bez poznania odkazu, čo nám zanechali predkovia, boli by sme ako rastlina bez koreňa, sotva by sme priniesli kvet vlastného diela, ťažko by sme vedeli zanechať čitateľský odkaz ľuďom, ktorí sa narodila po nás. Slniečko uverejňuje ľudové i umelé rozprávky, povesti, rozprávania historikov o živote v minulosti, poviedky zo života súčasných detí, básničky i portréty spisovateľov, kreslia doň najvýznamnejší slovenskí ilustrátori. Slniečku záleží, aby deti poznávali a milovali svoju krajinu, jej umenie, aby sa k nej pripúťali myšlienkami, aj citmi, aby v nej zakoreňovali. Tak najstarší slovenský literárny časopis pre deti, ktorý dodnes vychádza, tiež svieti na budúcu úrodu. A vieš, aká je jeho púť, kto sa stará, aby vyšlo každý mesiac už v šesťdesiatom školskom roku? Na rodnom liste časopisu Slniečko

Slniečko

Mesačník pre deti. Vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež.

Adresa redakcie: 811 02 Bratislava, Suvorovova 3. Telefón 523 26. Šéfredaktor

ko stojí dátum narodenia 1. septembra 1927. Jeho rodným domom je sídlo Matice slovenskej v Martine. Tam za redakčným stolom sedávali jeho redaktori Rudolf Klačko, Jozef Cíger Hronský, Mária Rázusová-Martáková, Jozef Horák a Jozef Telgársky.

Matičné Slniečko, to, ktoré si pamätajú ešte tvoji starí rodičia, vychádzalo až do roku 1950. Nevyšlo iba v najpohnotejšom školskom roku, keď i deti vymeškali viac vyučovacích hodín a keď sa rodilo iné slniečko, sloboda našej vlasti, v školskom roku 1944/45.

Po devätnástich rokoch sa vo vydavateľstve Mladé letá prihlásilo k životu obnovené Slniečko. A za redakčný stôl zasadli osobnosti detskej literatúry, známi a talentovaní spisovatelia.

Prvá bola zaslúžilá umelkyňa Mária Ďuríčková. Od radosti, že sa Slniečko znova vzmáha, ťahala z kľbka zlatú niť — a či skôr štekliaci lúčik — a oživila najveselšiu postavku starého Slniečka Jožka Mrkvičku. Písal jej a písal, nuž Slniečko vydalo i Knižku Jožka Mrkvičku. Neskôr Slniečko stálo aj pri zrode iných knižiek alebo prvé uverejňovalo z najnovších rukopisov.

Podrobnejšie o tomto všetkom vie literárny historik a spisovateľ Ondrej Sliacky. Rediguje Slniečko doteraz zo všetkých redaktorov najdlhšie — šesťnásť rokov. Práve jemu zišlo na um pripomenúť, že Slniečko

oslavuje svoje šesťdesiate narodeniny. Prelistoval teda všetky čísla a z najlepších príspevkov zostavil prekrásnu slniečkovú čítanku — Zlaté Slniečko. Je farebnejšie ako dúha, veď ju maľovalo deväť ilustrátorov. Deväťnásobnú krásu rozprávok, poviedok, povestí, básní, umelecko-náučných textov, rozprávání o deviatich najvýznamnejších autoroch pre deti nájdeš na vyše tristo stranách. Znova si pripomenieš najkrajšie príspevky aj zo Slniečok, pod ktoré sa dnes ako šéfredaktor podpisuje básnik a prekladateľ Ján Turan. Spolu s ním a Ondrejom Sliackym sa o krásnu tvár Slniečka stará výtvarno-technický redaktor Ondrej Máriašsy, jazyková redaktorka Nadežda Šoltýsová a tajomníčka redakcie Viola Hujsová.

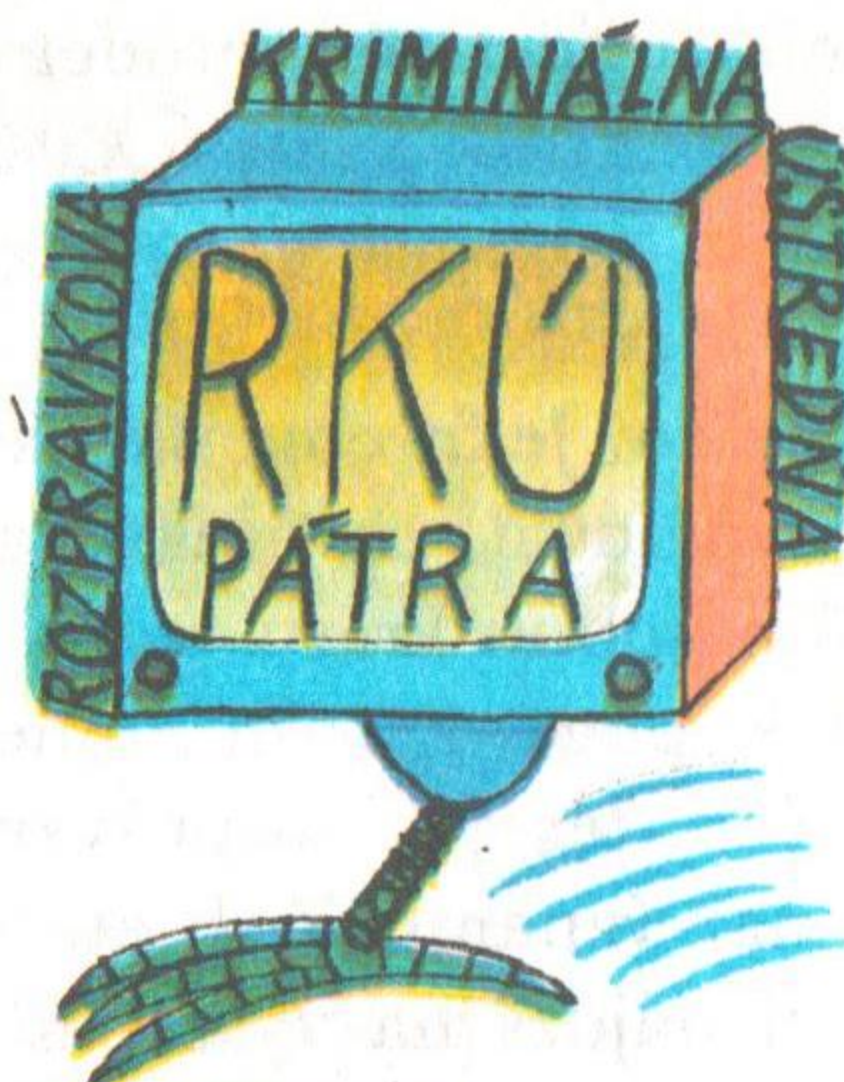
Smelo môžeme povedať, že s jubilujúcim Slniečkom je spätý úsvit slovenskej umeleckej literatúry a ilustrácie pre deti. Na jeho ceste sa tvorba slovenských umelcov vzťahovala tak, ako slnečný jas mocnie k poludniu. Mnohí autori so Slniečkom sami rástli, iní mu odovzdávajú svoj rozvitý talent.

Na redakčnom stole sa stretávajú príspevky vari všetkých najvýznamnejších tvorcov umenia pre deti. Najmilovanejších si čitatelia dva razy zvolili v ankete Zlaté Slniečko. V roku 60. výročia založenia časopisu posielame Zlaté Slniečko všetkým, ktorí sa od čísla po číslo tešia na svoj obľúbený časopis.

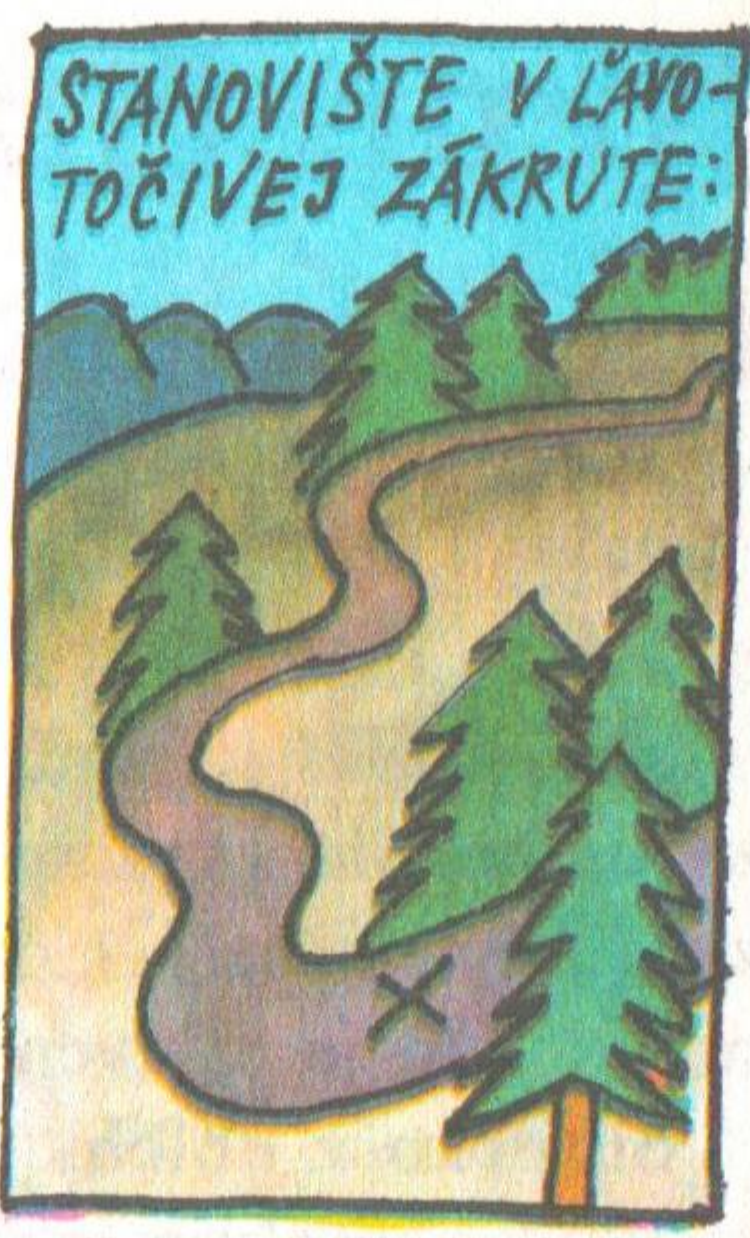
MAGDA BALOGHOVÁ

Ján Turan, zást. šéfredaktora dr. Ondrej Sliacky, CSc., výtvarno-technický redaktor Ondrej Máriašsy. Tlačia Polygrafické závody, n. p., Bratislava-Krasňany. Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky prijíma každá pošta a doručovateľ. Objednávky do

zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6, 813 81 Bratislava. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.

Z NEZNÁMEJ ROZPRÁVKY UTIEKOL NEBEZPEČNÝ VĽK-SAMOTÁR, JEDEN RAZ TRESTANÝ A TO HÁJNIKOM P. D. DOROZUMIEVA SA ĽUDSKÝM HLASOM A TO: po nemecky, po česky, po maďarsky a po slovensky.

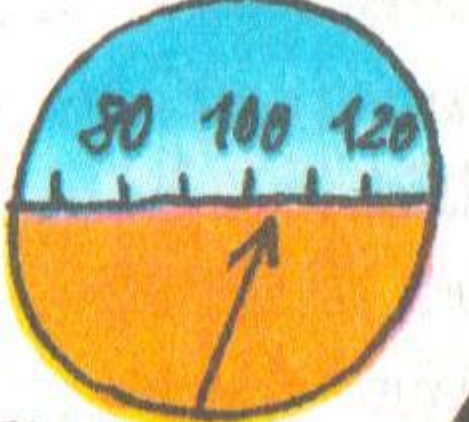

STANOVIŠTE V ĽAVO-TOČIVEJ ZÁKRUTE:

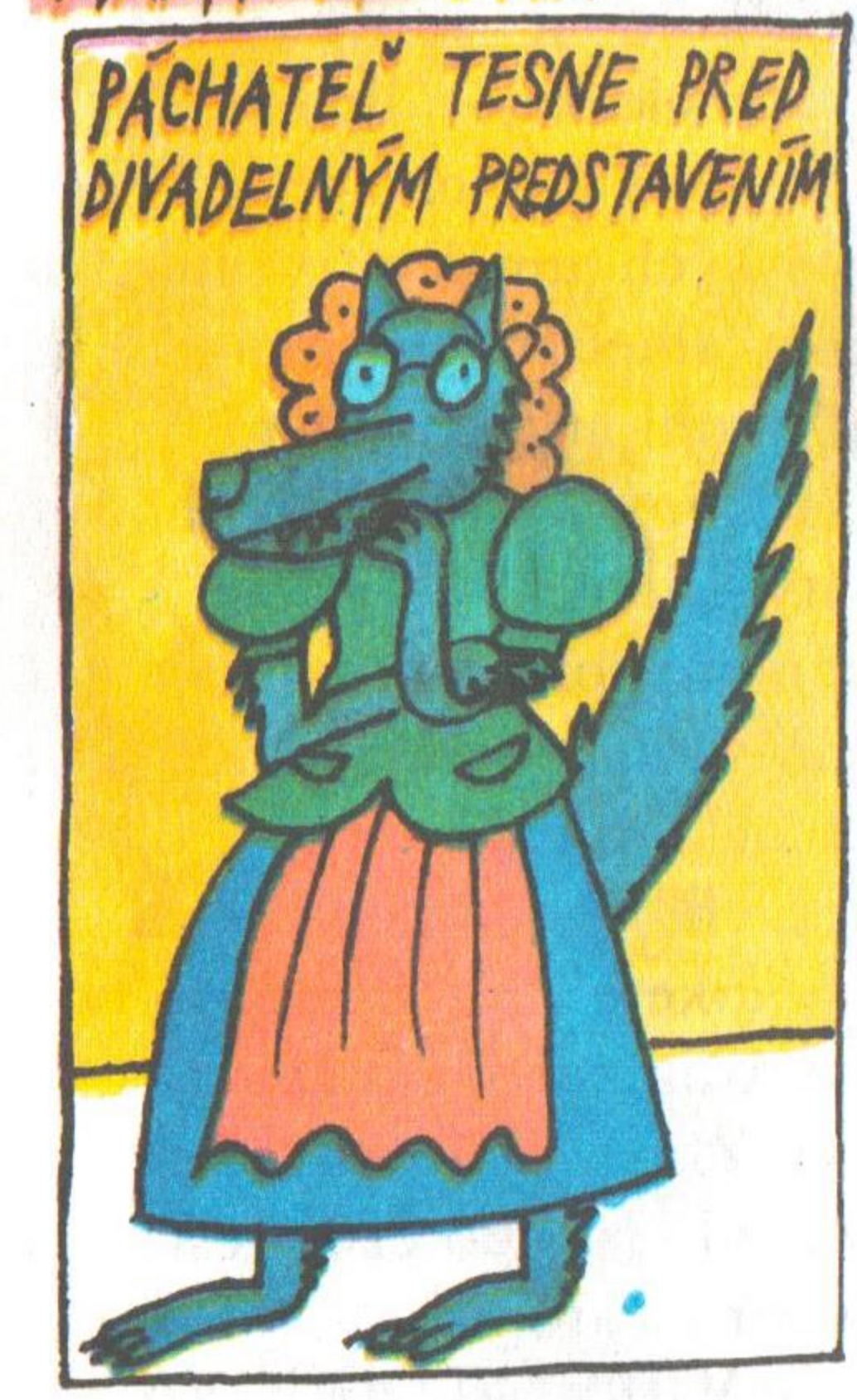
ŽIVÍ SA BABIČKAMI A MALÝMI DIEVČATKAMI, NAJRADSEJ V ČERVENOM BALENÍ. UPREDNOSTŇUJE CHORÉ BABIČKY V OKULIAROCH A DIEVČATÁ S KOŠIČKAMI, PLNÝMI DOBRÔT OD VÝMYSLU MAMY A SVETA.

Aj myšlienka má kuby

ZÁKRUTY VYBERA PLNOU RÝCHLOSŤOU. NEPREHLADNĚ OBLŮBUJE NAJVIAC.

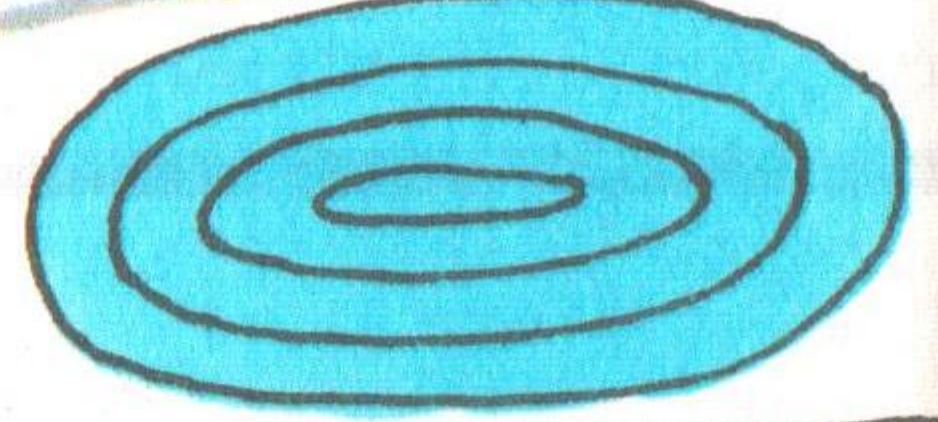
TAKOUTO RÝCHLOSŤOU DOKÁŽE BEŽAŤ

PÁCHATEĽ TESNE PRED DIVADELNÝM PREDSTAVENÍM

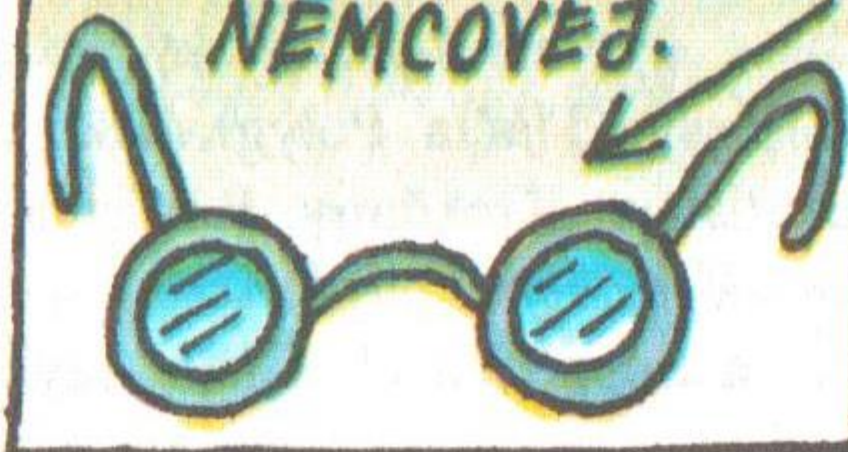
AK NEMÁ ČO DO ÚST, ZHLTNE AJ KAMENE. JE TO PREŇ NEBEZPEČNĚ. KEĎ PIJE VODU Z POTOKA, MÔŽE SA PREVÁŽIŤ, SPADNE A UTOPI SA.

LEN TOTO OSTANE PO UTOPEŇOM VĽKOVÍ.

PO HOSTINE SI OBLIEKA ŠATY ZJEDENÝCH A HRÁ DIVADLO JEDNĚHO HERCA. VLASTNE AJ DIVADLO JEDNĚHO DIVÁKA.

OKULIARE, KTORÉ ODCUDZIL BABIČKE BOŽENY NĚMCOVEJ.

MILĚ DETI! NEVIETE NAĤODDU, Z KTOREJ ROZPRÁVKY UTIEKOL? MY SI ZA TEN ROZPRÁVKOVÝ SVET NEVIEME SPOMENŮŤ!

